

Slutrapport 2013-11-19

Utvärdering av Forskningsprogrammet Uthållig kommun

*Evaluation of the research programme
Forskningsprogrammet Uthållig kommun*

**Peter Stern, Tobias Fridholm, Anders Håkansson och Miriam
Terrell**

Faugert & Co Utvärdering AB

Utvärdering av Forskningsprogrammet Uthållig kommun

*Evaluation of the research programme Forskningsprogrammet
Uthållig kommun*

Faugert & Co Utvärdering AB, november 2013

Peter Stern, Tobias Fridholm, Anders Håkansson och Miriam Terrell

Innehållsförteckning

Sammanfattning och slutsatser	4
Summary and conclusions	6
1. Inledning	9
1.1 Uppdraget	9
1.2 Genomförande	9
1.3 Rapportens struktur	10
<hr/>	
2. Om forskningsprogrammet	11
2.1 Samverkansprogrammet Uthållig kommun	11
2.2 Forskningsprogrammets syfte, mål och genomförande	11
<hr/>	
3. Verksamhet, resultat och effekter	16
3.1 Programmets verksamhet	16
3.2 Resultat och effekter bland avnämare	16
3.3 Vetenskapliga resultat och effekter	18
<hr/>	
4. Ändamålsenlighet	19
4.1 Programmets relevans	19
4.2 Programmets format, strategi och administration	21
4.3 Kommuners behov av forskning	22
<hr/>	
5. Syftes- och måluppfyllelse	25
5.1 Programmets måluppfyllelse	25
5.2 Programmets syftesuppfyllelse	26
<hr/>	
6. Reflektioner	27
Bilaga A Intervjupersoner och deltagare vid tolkningsseminarium	29
Bilaga B Vetenskapliga resultat, per projekt	30
Bilaga C Portföljanslys	31
Bilaga D Syntesrapport	40

Sammanfattning och slutsatser

Om programmet

Forskningsprogrammet Uthållig kommun har utvärderats på uppdrag av Energimyndigheten. I uppdraget ingick även att göra en syntes som sammanfattar programmet med fokus på de resultat som framkommit i projekten. Faugert & Co Utvärdering AB utförde uppdraget under perioden januari–november 2013.

Utvärderingen omfattar bedömningar av programmets kvalitet och relevans, med betoning på det senare. Utvärderingen ska både vara summativ, det vill säga bedöma och värdera den verksamhet som hittills genomförts, och formativ, det vill säga bidra till lärande och processutveckling hos i synnerhet de aktörer som på olika sätt varit involverade i verksamheten. Utvärderingen söker svar på följande frågor:

1. Vilka resultat och effekter har programmets projekt genererat utifrån a) projektens syften och mål respektive b) programmets syften och mål?
2. Har programmets format varit ändamålsenligt sett till intentionen med programmet?
3. Är programmets projektportfölj lämplig sett till a) ett vetenskapligt perspektiv respektive b) de behov som finns hos programmets tilltänkta avnämare?
4. Har programmet administrerats på ett ändamålsenligt och effektivt sätt?
5. I vilken utsträckning och hur har de resultat som programmets projekt genererat kommit programmets målgrupper till nytta?
6. Hur skulle ett framtida program inom det aktuella området kunna inrättas och bedrivas än mer effektivt och ändamålsenligt?

Forskningsprogrammet Uthållig kommun syftar till att ”öka kunskapen om villkoren för och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun.” Programmets mål har varit att ge ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskap som styrmedel och om hur kunskap om komplexa frågor erhålls och förmedlas till olika samhällsaktörer; ge ökad kunskap om lokala aktörers arbete inom energi- och klimatområdet; samt ge ökad kunskap om hur den lokala nivån samspekar med regionala och nationella aktörer.

Programmets målgrupp utgörs dels av avnämare, dels av det vetenskapliga samfundet. Avnämarkategorin definieras brett: ”Energimyndigheten, andra myndigheter och departement, andra aktörer inom energisystemet, t.ex. kommuner, företag och hushåll, inte bara de som deltar i Uthållig kommun utan även landets övriga kommuner, länsstyrelser och landsting.” Ur intervjuempirin framkommer dock att de huvudsakliga avnämarna utgjorts av kommuner i anslutning till forskningsprojekten.

Utvärderingens slutsatser

Forskningsprojektens resultat har vid tiden för utvärderingen inte kommit programmets målgrupper till nytta i någon större omfattning. Detta beror främst på att forskningsprojekten då just avslutats; flera projektledare uppger att de planerar för resultatspridning så snart resultaten är ”vetenskapligt kvalitetssäkrade”. Det beror även på att målgrupperna varit mycket brett definierade. Arbetssättet i projekten har endast med något undantag inneburit att forskarna haft löpande kontakt med praktiker under projektets gång.

De vetenskapliga resultaten, bedömt framförallt utifrån antal publikationer av olika art, bedöms vara tillfredställande. Vid tiden för utvärderingen förväntas programmet bland annat komma att generera två monografier och elva artiklar i ansedda (ISI-rankade) vetenskapliga tidskrifter. De flesta projekt har också kommit undervisningen tillgodo. Ett par projekt förefaller dock inte komma att ge den vetenskapliga produktion som kan förväntas utifrån de resurser projekten erhållit och den nivå på samverkan med praktiker som forskarna valt.

Programmet har varit ändamålsenligt sett till dess syfte och mål. Båda dessa får anses vara uppfyllda. Målen har dock snarast haft karaktären av syften; de har varit så svepande att de alltför enkelt kunnat uppnås. Det är dock något oklart om formatet på programmet har varit ändamålsenligt sett till programmets intention. Å ena sidan speglar syften, mål och intervju med ansvarig handläggare en intention som innebär att programmet skulle vara inriktat mot akademiskt orienterad forskning, där interaktionen mellan forskare och praktiker tenderar att till övervägande del bestå av kontakter i samband med empiriskt arbete. Å andra sidan ger stora delar av programdokumentet, bortom syften och mål, liksom de två andra intervjuerna med personal på Energimyndigheten intrycket att programmet skulle innehålla en högre grad av samverkan än vad som varit fallet. I den mån programmet kan kritiseras för att inte ha genomförts som avsett, ligger ansvaret således inte på ledarna för forskningsprojektet.

Programmets projektportfölj speglar i stort den inriktning och de mål som satts upp för forskningsprogrammet. Den är både lämplig ur ett vetenskapligt perspektiv och i stort sett till de behov som finns hos avnämarna. Många av projekten är dock mycket lika varandra, vilket i grunden beror på programmets syften och mål; forskarna har uppenbart läst programbeskrivningen noga innan de ansökt om medel. Programmet kunde sannolikt med fördel ha haft en "bredare entré" både ur ett vetenskapligt och ur ett avnämarperspektiv. Ett framtida program kan möjligen kopplas mer till fysisk planering och hållbara transportlösningar, två områden inom vilka enkätbesvarande företrädare för kommuner ser behov av stöd från samhällsvetenskaplig forskning.

Deltagarna uttrycker stor uppskattning för det sätt som Energimyndigheten har administrerat programmet. Flera deltagare lyfter fram hög sakkompetens bland myndighetens handläggare som mycket uppskattat, liksom de konferenser och seminarier som myndigheten anordnade under programmets första halva. Därefter släppte dock Energimyndigheten greppet något om programmet.

Forskarna uppger att de planerar och är genuint intresserade av att sprida resultaten även efter projektens avslutande, vilket givetvis är positivt. Det kan dock konstateras att forskarna har relativt svaga incitament för detta – framförallt eftersom projekten är avslutade och medlen slut, men inte heller avtalet med Energimyndigheten så som det uttrycks i programbeskrivningen kan anses "avtvinga" forskarnas insatser för resultatspridning och nyttiggörande. I ett liknande framtida program bör Energimyndigheten överväga att skärpa instruktionerna eller – ännu hellre – öronmärka en del av forskningsprojektens tilldelade medel till aktiviteter som rör desamma.

Ett framtida program bör utgå från de positiva delarna i det här programmet: Energimyndighetens handläggarkompetens och -engagemang, liksom dess förmåga att organisera sammankomster mellan forskare och praktiker. Det är även uppenbart att flertalet finansierade forskare har ett genuint intresse av att samverka med praktiker, men att de flesta av olika anledningar (ännu) inte gjort det i den utsträckning de förväntat sig. Med fler organiserade möten och tydligare incitament till samverkan och ökad tydlighet i programdokumenten bör ett större steg kunna tas.

Myndigheten kan också fundera över hur projektens kvalitet säkerställs. Kan man fordra att ansökningarna utgår från problem som forskare och praktiker formulerat gemensamt? Bör man, med tanke på de tvärsektoriella problem som praktiker i regel ställs inför, göra mer för att främja tvärvetenskaplighet också i forskningen? Till detta hör också att se till att man får in tillräckligt många ansökningar för att kunna sälla bort dem som "inte bör finansieras". Beviljningsgraden var nu 32 %, vilket är relativt högt – kanske är en nivå kring 20 % lämpligare? I exempelvis Formas och Vetenskapsrådets jämförbara utlysningar ligger beviljningsgraden i regel kring 10 %. För att få in tillräckligt många ansökningar är det även viktigt att se till att utlysningen når ut brett och ger forskarna god tid att utforma projekt.

Summary and conclusions

On the programme

The research programme Forskningsprogrammet Uthållig kommun has been evaluated on commission by the Swedish Energy Agency. One part of the assignment was to write a synthesis that summarises the programme with focus on results of the research projects in the programme. Faugert & Co Utvärdering AB (Technopolis Sweden) carried out the assignment between January and November 2013.

The evaluation includes assessment of the quality and relevance of the programme, with emphasis on the latter. The evaluation shall be summative, i.e. assess the activities, as well as formative, i.e. contribute to learning and process development. The evaluation addresses the following questions:

1. Which results and effects have the projects generated with respect to a) aims and goals of the projects, and b) aims and goals of the programme?
2. Has the format of the programme suited its purpose, given the intention with the programme?
3. Is the programme's project portfolio suitable, given a) an academic perspective, and b) the needs of the intended users?
4. Has the programme administration been efficient?
5. To what extent and how have the results from the projects been utilised by the programme's target groups?
6. How could a future programme within the same field be designed and carried out even more efficiently?

Forskningsprogrammet Uthållig kommun aims at "increasing the knowledge of the conditions for and the results of the interplay between different actors' undertakings within initiatives and processes that are brought to the fore by Uthållig kommun". The research programme Forskningsprogrammet Uthållig kommun is thus linked to a larger collaboration programme named Uthållig kommun. The goals of the research programme have been a) to increase knowledge on collaboration processes, on knowledge as a measure for management control, and on how knowledge on complex issues is obtained and conveyed to different societal actors; b) to increase knowledge on local actors' efforts within the energy and climate areas; and c) increase knowledge on the local level's interplay with regional and national actors.

The programme's target group consists both of users and academia. The user category is defined broadly: "The Swedish Energy Agency; other public authorities and ministries; other actors in the energy system, e.g. municipalities, companies and households, not only the participants in Uthållig kommun but also the other municipalities; County administrative boards; and County councils." The data in the evaluation however show that the main target group in the user category consisted of municipalities that were in contact with the research projects.

Conclusions

The programme's user target groups had at the time of the evaluation made only little use of the project results, mainly because the projects were just finished. Several project leaders state plans to disseminate results as soon as they are 'quality assured' through peer-review in scientific journals. Also, the broad definition of target groups makes it more difficult to disseminate the results in a way that meets the goals of the programme. In addition, almost all projects had work processes that did not include on-going contact with practitioners during the course of the projects.

The scientific results of the programme are satisfactory. This assessment is primarily based on the numbers of different kinds of publications in relation to the size and scope of the programme. At the time of the evaluation the programme is expected to

generate, inter alia, two monographs and eleven articles in renowned (ISI-ranked) scientific journals. Most projects have also fed into higher education activities. However, a couple of projects do not seem to generate the extent of scientific output that can be expected given the resources these projects have had and the degree of collaboration with practitioners researchers in these projects have chosen.

The programme has suited its purpose, given its aim and goals. The aim has been fulfilled and the goals have been reached. However, the goals have the character of being aims rather than goals; they are vague and too easy to reach. In addition, it is unclear whether the format of the programme has suited its purpose, given the intention of the programme. On the one hand, aim, goals and the interview with the responsible administrative official reflect the intention of a programme that supports academically oriented research, where the researchers' interaction with practitioners tends to consist mainly of contacts during the empirical work. On the other hand, big parts of the programme document – beyond aim and goals – as well as the other two interviews with officials at the Swedish Energy Agency, give the impression that the programme would contain more collaboration between researchers and practitioners than has been the case. To the extent the programme can be criticised for having not been carried out as intended, the responsibility does not lay on the leaders of the research projects.

The programme's project portfolio by and large reflects the aim and goals of the programme. The portfolio is suitable both from an academic perspective and in light of user needs. A number of projects however resemble each other, a situation that can be traced back to the aim and goals of the programme; the researchers obviously read the programme document carefully before they applied for funding. The programme would likely have benefitted from a 'broader entrance', both with regard to academic interests and to the interests of users. A future programme might target two areas in which municipalities see needs for support from social scientists: physical planning and sustainable transportation.

The participants express great satisfaction with the Swedish Energy Agency's administration of the programme. Several participants remark that administrative officials of the Agency are highly competent in the programme area. A number of participants are also very positive about the conferences and seminars that the funder arranged during the first half of the programme. During the second half of the programme the funder was however less engaged.

Most researchers state that they plan, and are genuinely interested in, disseminating the results also after the projects are finished. That is of course positive news. However, the researchers have weak incentives for doing this – primarily because the projects are finished and the economic resources are consumed, but also because the contract with the Swedish Energy Agency, as expressed in the programme document, does not enable the funder to 'force' the researchers to engage in spreading or supporting implementation of the results. In a similar future programme, the Swedish Energy Agency might consider sharper instructions or (even better) earmarking some of the projects' funding for activities that primarily concern dissemination.

A future programme should depart from the strong sides of this programme: The high competence and engagement of the administrative officials, and the Swedish Energy Agency's capacity to organise meetings between researchers and practitioners. It is furthermore obvious that most funded researchers have a genuine interest in collaborating with practitioners. With more organised meetings and clearer incentives for collaboration, and a clearer programme document, the Swedish Energy Agency can probably take an important step.

The Swedish Energy Agency might also consider how the quality of the research projects is assured. Is it possible to force applications to be based on problems jointly defined by researchers and practitioners? Given the cross-sectoral character of problems that practitioners face, is it possible to do more to stimulate cross-disciplinary research projects? Another side of the quality assurance concerns the

number of incoming applications; one should make sure to receive a number of applications that is large enough to sort out all those that 'should not be funded'. In this programme 32 % of the incoming applications were funded, which is a relatively high share – perhaps a level of 20 % is more appropriate? In the equivalent calls for proposals organised by Formas and the Swedish Research Council, funding is usually awarded to around 10 % of the applications. To make sure the number of incoming applications is large enough, it is also important to make sure the call has a broad reach and gives the potential applicants long enough time to design a project.

1. Inledning

1.1 Uppdraget

Detta uppdrag består av två delar. Dels en utvärdering av Forskningsprogrammet Uthållig kommun, och dels en syntes, som sammanfattar programmet med fokus på de resultat som framkommit i projekten. Utvärderingen och syntesen är således intimt sammankopplade.

Utvärderingen omfattar bedömningar av programmets kvalitet och relevans, med betoning på det senare. Utvärderingen ska både vara summativ, det vill säga bedöma och värdera den verksamhet som hittills genomförts, och formativ, det vill säga bidra till lärande och processutveckling hos i synnerhet de aktörer som på olika sätt varit involverade i verksamheten. Utvärderingen söker svar på följande frågor:

7. Vilka resultat och effekter har programmets projekt genererat utifrån a) projektens syften och mål respektive b) programmets syften och mål?
8. Har programmets format varit ändamålsenligt sett till intentionen med programmet?
9. Är programmets projektportfölj lämplig sett till a) ett vetenskapligt perspektiv respektive b) de behov som finns hos programmets tilltänkta avnämare?
10. Har programmet administrerats på ett ändamålsenligt och effektivt sätt?
11. I vilken utsträckning och hur har de resultat som programmets projekt genererat kommit programmets målgrupper till nytta?
12. Hur skulle ett framtida program inom det aktuella området kunna inrättas och bedrivs än mer effektivt och ändamålsenligt?

Till skillnad från utvärderingen är syntesen renodlat deskriptiv och ska dessutom framställa resultaten på ett mer utförligt sätt än vad som vanligtvis görs i en utvärdering. Syntesen är bilagd denna utvärderingsrapport.

Flera av projekten är vid tiden för uppdragets genomförande ännu inte avslutade. Uppdraget har utförts så att en så heltäckande bild som möjligt ges av verksamheten, men kan inte fullt ut täcka de projekt som inte avslutats.

1.2 Genomförande

Faugert & Co Utvärdering AB har under perioden januari–november 2013 utfört det arbete som redovisas i denna rapport. Utvärderingen har genomförts av Tobias Fridholm, Anders Håkansson, Miriam Terrell och Peter Stern, där den sistnämnde har agerat projektledare. Tommy Jansson har varit kvalitetssäkrare.

Datainsamlingen har bestått av:

- Dokumentstudier, bl.a. av programbeskrivning, utlysning, beslut och andra styrdokument; samt projektens ansökningar, statusrapporter och slutrapporter
- En portföljanalys genomförd av professor Katarina Eckerberg vid Umeå universitet
- Intervjuer med 18 personer (samtliga projektledare för forskningsprojekten, representanter för Energimyndigheten, kommuner och andra avnämare)
- En enkätundersökning riktad till kommuner som deltar i samverkansprogrammet Uthållig kommun
- Ett tolkningsseminarium som genomfördes 2013-08-22, vid vilket utvärderingsteamet redovisade sina observationer och preliminära slutsatser för diskussion och återkoppling. Tio personer utöver utvärderingsteamet deltog vid seminariet: representanter från Energimyndigheten, forskare i de finansierade projekten, samt tjänstemän från två kommuner och en länsstyrelse.

1.2.1 Enkätundersökningen

Ett webbaserat enkätformulär skickades den 21 maj 2013 till totalt 67 kommuner som endera deltog i Uthållig kommuns andra etapp (2008–2011) eller deltar i den nuvarande etappen (2011–2014). Enkäten adresserades till kommunernas kontaktpersoner för Uthållig kommun. Enkäten besvarades av 38 kommuner vilket ger en svarsfrekvens på 58 %. Merparten (71 %) av kommunerna som svarade deltar i den senare etappen. Huvuddelen av resultaten från enkätundersökningen redovisas i avsnitt 4.3.

1.3 Rapportens struktur

Denna rapport fortsätter – efter detta inledande **kapitel 1** – med en översiktlig beskrivning av Forskningsprogrammet Uthållig kommun i **kapitel 2**. **Kapitel 3** fokuserar på den genomförda verksamheten och dess resultat och effekter på forskare och kommuner, medan **kapitel 4** diskuterar programmets ändamålsenlighet sett till utformning, relevans och avnämarnas behov. I **kapitel 5** gör vi en avstämning av vår empiri mot programmets mål, medan vi i **kapitel 6** reflekterar kring utvärderingens konstateranden.

Bilaga A listar intervjupersoner och deltagare vid tolkningsseminariet, i **bilaga B** presenteras den vetenskapliga produktionen per projekt, i **bilaga C** återges portföljanalysen i sin helhet medan **bilaga D** innehåller en syntes av resultaten från forskningsprogrammet.

2. Om forskningsprogrammet

I detta kapitel ges en övergripande bild av Forskningsprogrammet Uthållig kommun. Som en bakgrund ges i det första avsnittet en översiktlig beskrivning av kommunnätverket Uthållig kommun, i den här rapporten kallat samverkansprogrammet Uthållig kommun. Det forskningsprogram som utvärderas var kopplat till samverkansprogrammet. Forskningsprogrammets syfte och mål, följt av dess bakgrund och genomförande, beskrivs i avsnittets senare del. När texten i det följande refererar till "programmet" avses Forskningsprogrammet Uthållig kommun.

2.1 Samverkansprogrammet Uthållig kommun

Samverkansprogrammet Uthållig kommun utgör ett av de instrument med vilket Energimyndigheten stödjer svenska kommuner att utveckla och stärka det lokala arbetet med energifrågor. Stödet till kommunerna inom ramen för Uthållig kommun består av kunskapsöverföring, projektmedel för samverkan samt hjälp med strukturer för nätverk. Uthållig kommun pågår nu i sin tredje etapp (2011–2014). Pilotetappen pågick mellan 2003–2007 och etapp två mellan 2008–2011.

Målet med satsningen är att bidra till en hållbar energianvändning inom ett energisystem som är tryggt, kostnadseffektivt och ger låg negativ inverkan på hälsa, miljö och klimat och där olika aktörers beslutsunderlag och processer är av hög kvalitet. Kommunerna har i kraft av aktörer med en rad komplexa roller, bl.a. både leverantörer och konsumenter av energi och el, en särställning i det nationella arbetet för en hållbar utveckling.

Även på litet längre sikt finns en uppsättning relativt ambitiösa mål för Uthållig kommun. Åtgärder som vidtas ska bidra till att deltagande kommuner:

- genomför de åtgärder för energieffektivitet och energihushållning i sina verksamheter, fastigheter o.s.v., som är lönsamma,
- tydliggör, prioriterar och åtgärdar energiaspekter inom kommunens ansvars- och verksamhetsområden i enlighet med en energi- och klimatstrategi,
- stimulerar medborgare och företag att genomföra lönsamma åtgärder för energieffektivitet och energihushållning. Dessa effekter uppnås främst genom kommunens etablerade energi- och klimatrådgivning och näringslivsutveckling.

Ambitionen inom Uthållig kommun är dessutom:

- att resultat och goda exempel från arbetet når och inspirerar även aktörer som inte deltar i programmet att åstadkomma motsvarande resultat och effekter, samt
- att arbetets resultat ska nås resurseffektivt.

Samverkansprogrammet riktar sig följaktligen till en stor mängd aktörer: kommuner, medborgare, hushåll och företag. Det syftar dessutom till att åstadkomma en långsiktig förändring.

2.2 Forskningsprogrammets syfte, mål och genomförande

2.2.1 Programmets syfte

Forskningsprogrammet Uthållig kommun syftar till att "öka kunskapen om villkoren för och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun." Med forskningsprogrammet kan

Energimyndigheten bidra till att utveckla de underlag för beslut som ska fattas av aktörer i olika sektorer i samhället, både offentliga och privata.¹

Det är också meningen att forskningsprogrammet ska bidra till en ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskapsspridning som styrmedel och om styrbarhet av nätverksprocesser inom sådana komplexa problemområden som uthållig energianvändning. Därmed skapas förutsättningar att bidra till en kunskapstillväxt inom fler områden med relevans för Energimyndighetens verksamhet. Slutligen bidrar forskningsprogrammet med kunskap om själva insatsen Uthållig kommun som metod att förändra och styra utvecklingen i uthållig riktning, vilket kan betraktas som en ny företeelse, eller komponent, i det svenska energisystemet.²

2.2.2 Mål

Målen för Forskningsprogrammet Uthållig kommun är att³:

- Ge ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskap som styrmedel, och om hur kunskap om komplexa frågor erhålls och förmedlas till olika samhällsaktörer.
- Ge ökad kunskap om lokala aktörers arbete inom energi- och klimatområdet.
- Ge ökad kunskap om hur den lokala nivån samspekar med regionala och nationella aktörer.

Programmet stödjer sådan samhällsvetenskaplig forskning som formulerar och behandlar problem i anslutning till Energimyndighetens initiativ Uthållig kommun. Kommunernas verksamhet betraktas som relevant att studera ur flera perspektiv och utifrån ett flertal vetenskapliga discipliner, varför mång- och/eller tvärvetenskapliga ansatser eller projekt kan stödjas.⁴

2.2.3 Målgrupp

Programmets målgrupp utgörs dels av avnämare, dels av det vetenskapliga samfundet. I programdokumentet definieras avnämarkategorin brett⁵:

Energimyndigheten, andra myndigheter och departement, andra aktörer inom energisystemet, t.ex. kommuner, företag och hushåll, inte bara de som deltar i Uthållig kommun utan även landets övriga kommuner, länsstyrelser och landsting.

Ur intervjuempirin framkommer dock att de huvudsakliga avnämarna utgjorts av kommuner i anslutning till forskningsprojekten. I många fall har dessa kommuner varit deltagare i Uthållig kommun. Även Energimyndigheten, Naturvårdsverket och regionförbund har nämnts som viktiga avnämare.

2.2.4 Genomförande

Bakgrunden till Forskningsprogrammet Uthållig kommun är den forskning som genomfördes under pilotetappen av samverkansprogrammet Uthållig kommun vid Linköpings universitet och Luleå tekniska universitet. Forskningen visade bland annat att studier av Uthållig kommun utifrån ett statsvetenskapligt perspektiv hade hög relevans och att det fanns potential att genom forskning bidra till en ökad kunskapsmassa och bättre beslutsunderlag för deltagande kommuner. Angreppssättet

¹ Energimyndigheten (2009). Programbeskrivning för programmet Forskningsprogrammet Uthållig kommun 2009-09-01– 2012-12-31. Diariern 2009-002109

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

med samverkan mellan forskare och aktörer inom Uthållig kommun prövades under pilotetappen och skulle genom ett forskningsprogram kunna förvaltas och vidareutvecklas.

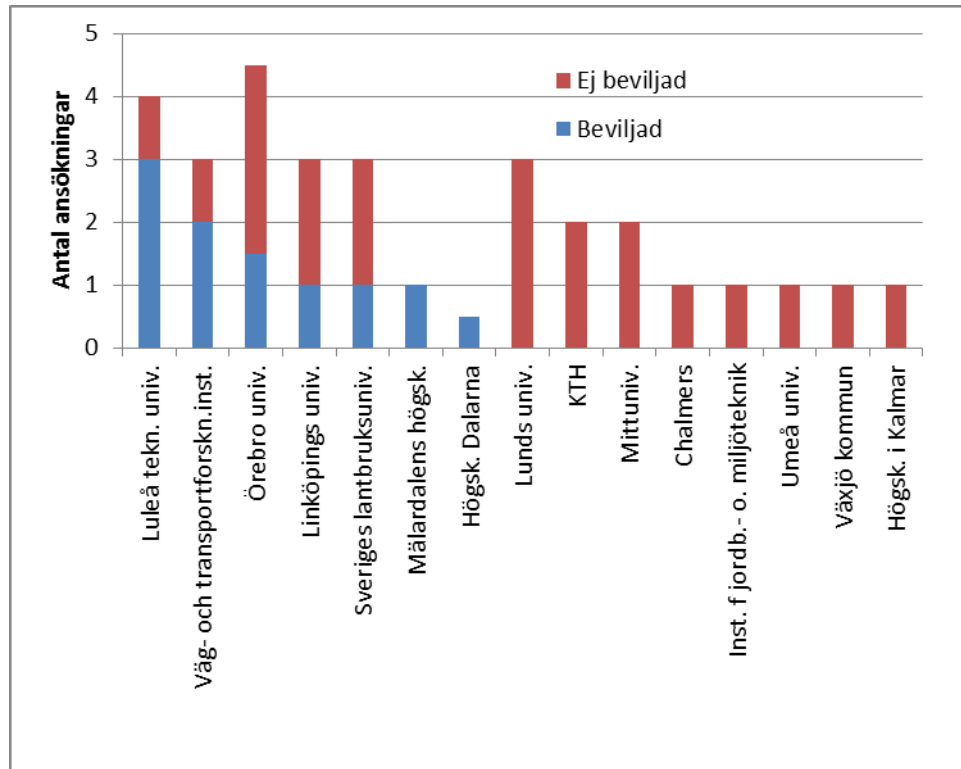
När Energimyndigheten sedermera initierade en andra etapp av Uthållig kommun beslutades det även om att sätta ihop ett forskningsprogram med anknytning till samverkansprogrammet. Ett programråd tillsattes som bestod av representanter från Energimyndigheten och Formas, samt forskare och avnämare. Rådet hade initialt uppgiften att värdera inkomna ansökningar utifrån de kriterier som formulerats i programbeskrivningen. Baserat på denna bedömning beslutade Energimyndigheten sedan om vilka projekt som skulle beviljas medel.

Det övergripande kriteriet vid urvalet av projekt har varit dess överensstämmelse med forskningsprogrammets syfte, se avsnitt 2.2.1. Därutöver har de inkomna ansökningarna bedömts utifrån följande kriterier:

- Huruvida en ansökan bättre hör hemma inom ramen för något annat angränsande program (vid Energimyndigheten eller hos någon annan statlig finansär)
- Projektets genomförbarhet
- Projektets vetenskapliga kvalitet
- Projektets policyrelevans
- Projektledarens och övrig personals meriter
- Genomförarens kontakter och förankring med lokala, regionala och nationella avnämare
- Projektets kostnader
- Kvalitet på projektets föreslagna insatser för resultatspridning
- Hur väl projektet ämnes- och storleksmässigt passar in i programmets sammantagna projektportfölj

Programmet utlystes första gången i under hösten 2009, vilket resulterade i fyra beviljade projekt som påbörjades under december 2009/ januari 2010. För att utnyttja resterande programbudget offentliggjordes en andra utlysning våren 2010. Detta resulterade i att ytterligare sex projekt beviljades finansiering och påbörjade sin verksamhet mellan september 2010 och januari 2011. Totalt för de två utlysningarna inkom 31 ansökningar vilket ger en beviljningsgrad på 32 %.

Figur 1 visar en sammanställning över vilka organisationer som projektansökningarna till programmet kom ifrån. Flest ansökningar kom från forskare vid Luleå tekniska universitet och Örebro universitet. Överlag kom många ansökningar (både beviljade och refuserade) från landets mindre lärosäten. Några av de större universiteterna (Lunds universitet och KTH) beviljades inget projekt och från exempelvis Uppsala, Stockholms och Göteborgs universitet inkom inga ansökningar. En närmare analys av de refuserade projektansökningarna visar att det vanligaste skälet till avslag var att projektförslaget hade en otydlig policyrelevans eller ansågs på annat sätt ha svårt att nå ut till relevanta avnämare. Sju ansökningar avvisades av dessa skäl.

Figur 1 Ursprungsorganisation för ansökningar till forskningsprogrammet⁶

Energimyndighetens sammalagda finansiering för de tio projekten uppgår till 16 miljoner kronor, se Tabell 1. Vissa projekt har medfinansierats från annat håll. Den genomsnittliga projektstorleken i programmet är 1,6 miljoner kronor över två till tre år, vilken kan ställas i relation till andra motsvarande finansiärer. VRs öppna utlysning inom humaniora och samhällsvetenskap 2010 hade en genomsnittlig projektstorlek på cirka 2,7 miljoner kronor över tre år.⁷ Formas öppna utlysning 2010 hade en genomsnittlig projektstorlek på 3,3 miljoner kronor över tre år.⁸

⁶ En ansökan var delad mellan Örebro universitet och Högskolan Dalarna

⁷ Vetenskapsrådet (2011). Årsredovisning 2010. Stockholm: Vetenskapsrådet

⁸ Formas (2011). Årsredovisning 2010. Rapport 1:2011. Stockholm: Formas

Tabell 1: Beviljade projekt i Forskningsprogrammet Uthållig kommun

Projekt	Värdorganisation (Projektledare)	Energimyndighetens finansiering (kronor)	Andel av projektets totalbudget
Nätverk för lärande och förändring – en studie av svensk energi- och klimatpolitik	Örebro universitet (Jan Olsson)	1 931 406	88 %
Kommunalt och regionalt policyskapande för hållbar utveckling – en fallstudie av Kalmar län	Luleå tekniska universitet (Peder Rönnbäck)	1 500 000	100 %
Integrerad planering som förutsättning för hållbara transport- och energisystem. Hinder och möjligheter i Uthållig kommun	Statens väg- och transportforskningsinstitut (Robert Hrelja)	826 240	100 %
Urbana policies och planering för cykling	Statens väg- och transportforskningsinstitut (Kerstin Robertson)	591 000	25 %
Hållbara energi-och klimatstrategier – lärdomar och utvecklingspotential (HEKSA)	Linköpings universitet (Sara Gustavsson)	2 496 000	100 %
Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun	Luleå tekniska universitet (Carina Lundmark)	1 300 000	100 %
Investeringar i förnybar energi och regional utveckling: en syntesstudie	Luleå tekniska universitet (Patrik Söderholm)	1 170 000	100 %
En framgångsrik styrmedelsmix? Om ambitionen att påverka kommunala energipolicies	Mälardalens högskola (Terence Fell)	2 672 973	100 %
Energieffektiva flerfamiljshus, nationella mål i lokal kontext	Högskolan i Dalarna och Örebro universitet (Karin Perman)	1 971 000	100 % ⁹
Transformerande lärande och hållbar energianvändning (TRANSFORM)	Sveriges lantbruksuniversitet (Tuija Hilding-Rydevik)	1 541 381	97 %
Totalt		16 000 000	

⁹ Projektet medfinansierades i ett senare skede av Tunabyggen i Borlänge med 420 000 kr i kontanta bidrag. Tunabyggen bidrog även med naturainsatser motsvarande 836 000 kronor.

3. Verksamhet, resultat och effekter

I detta kapitel beskrivs forskningsprogrammets verksamhet samt vilka resultat och effekter som åstadkommit i forskningsprojekten, dels för avnämare och dels vetenskapligt.

3.1 Programmets verksamhet

Verksamheten i Forskningsprogrammet Uthållig kommun har huvudsakligen utförts vid lärosäten eller forskningsinstitut inom ramen för de tio forskningsprojekten. Forskarna har haft kommuner och kommunala beslutsprocesser som studieobjekt. Några projekt har fokuserat en eller ett fåtal kommuner. Andra har på ett mer övergripande plan studerat processer i ett större antal kommuner. I ett par projekt har forskarna under projektets gång haft en fortlöpande dialog med kommunföreträdare. En del kommuner och andra organisationer som studerats har visat intresse för att delta och bidra med input till projekten, oavsett om de deltar i samverkansprogrammet Uthållig kommun eller inte.

Energimyndigheten har vid ett tillfälle inbjudit forskarna att delta i en konferens tillsammans med kommuner i samverkansprogrammet Uthållig kommun. I forskningsprogrammets och projektens inledande fas, 2011, anordnade Energimyndigheten även en sammankomst där forskarna fick möjlighet att träffas och utbyta erfarenheter. Kontakt mellan Energimyndigheten och forskarna har i övrigt skett efter forskarnas behov, främst vid läges- och slutrapportering samt vid hantering av eventuella ansökningar om förlängning.

3.2 Resultat och effekter bland avnämare

Programmet har vid tiden för utvärderingen gett tämligen begränsade resultat och effekter bland avnämarna. En grundläggande förklaring till det är att endast några få projekt vid den tiden aktivt hade arbetat för att sprida sina resultat; ett flertal projektledare påpekade i intervjuer och vid tolkningsseminariet att de avsåg göra insatser för resultatspridning i ett senare skede, när resultaten var "verifierade" genom publikation i tidskrift eller motsvarande med vetenskaplig sakkunniggranskning. I projektansökningarna uttrycktes blandade ambitioner vad gäller resultatspridning. Resultatet är en betydande variation i hur resultaten av de tio forskningsprojekten har kommit till nytta för kommuner och andra avnämare.¹⁰

Vi har spårat resultat och effekter bland avnämarna dels genom en webbenkät till de kommuner som deltagit eller deltar i samverkansprogrammets andra och tredje etapp, dels genom att kontakta intervjupersoner bland avnämarna som forskarna gett oss namn på.

Kontakten med forskarna har framförallt bidragit till underlag för beslutsfattande. I ett av projekten av följeforskningskaraktär, "Energieffektiva flerfamiljshus" utfört i Borlänge, har den studerade organisationen redan kunnat dra nytta av den rapport som tagits fram. Projektet har inneburit kontinuerligt deltagande av forskarna och fortlöpande avstämningar och intervjuer med kontaktpersonen för det studerade projektet. Genom den sammanfattande rapport som tagits fram har organisationen kunnat göra förändringar vad gäller sin organisation och sitt sätt att arbeta. Forskarna har genom sitt utifrånsperspektiv bidragit med nyttiga perspektiv på till exempel bemanning och projektstruktur.

¹⁰ Ett projekt, TRANSFORM, var vid tiden för utvärderingen ännu i empirifas och ingår därför inte i bedömningen.

I några andra fall, t.ex. i projekten ”Nätverk för lärande och förändring” och ”Investeringar i förnybar energi och regional utveckling: en syntesstudie”, har forskarna haft regelbunden kontakt med kommuner, men främst på en mer övergripande nivå än genom att diskutera specifika forskningsresultat.

En majoritet på 73 % av de kommunrepresentanter som besvarat enkäten har inte haft kontakt med forskare inom något av de tio forskningsprojekten.¹¹ I de totalt sju fall där kommunerna uppger att de har haft kontakt med något av projekten har kontakten oftast bestått i en dialog i samband med konferenser och andra sammankomster inom Uthållig kommun, där man själv eller kollegor har tagit del av forskningsresultat. Två av de svarande anger att de aktivt har deltagit i utformandet av forskningsprojekt inom programmet.

Fyra av kommunerna uppger att kontakten i hög eller mycket hög (?) grad har lett till bättre underlag inför beslutsfattande om uthållig energianvändning. Två anger även att kontakterna har lett till bättre kontakter med forskare, ökad förmåga att tillgodogöra sig forskningsbaserad kunskap samt bättre förståelse av hur kommuner kan främja kunskapsspridning till medborgarna.

I intervjuer med avnämarna framkommer att de önskar mer kontakt med forskare än vad som hittills varit fallet och att de saknar större insikt i innehållet i forskningsprogrammet som helhet. Enkäten ger samma mönster; tre av de sju berörda respondenterna anger att förväntningarna har respektive inte har motsvarats. En person anger att kontakten har överträffat förväntningarna.

En intervjuad kommunrepresentant önskar en mer aktiv integrering av kommunernas och forskarnas arbete, och hoppas att det kan leda till mer konkreta åtgärder. Två enkätrespondenter vars förväntningar inte har motsvarats kommenterar:

Hade önskat ett betydligt mer aktivt samarbete med forskarvärlden. Nu kom man bara in i vissa projekt istället för att vara del av mycket mer av det arbete som sker ute i verksamheterna på kommunen och där identifiera problem och misstag som man sen skulle kunnat jobbat vidare med

Känns som att det är två parallella spår, kommunerna i ett och forskningen under andra

Bland övriga kommentarer i enkäten framkommer:

Hade trott att det skulle vara betydligt mer forskarkontakter än vad det blev så nu fortsatte bara arbetet som vanligt med största stödet i att vi var många kommuner med många olika erfarenheter som träffades och utbytte kunskap

[...] vi har haft bättre kontakt med den forskning som pågick tidigare som hade en bättre anknytning till kommunen

Flera av avnämarna nämner i intervjuer och enkätsvar att forskning liksom den i Uthållig kommun skulle kunna utgöra ett bättre stöd genom att i högre utsträckning än i det här fallet studera den dagliga verksamheten i kommunala organisationer. Det uppskattade exemplet i Borlänge, nämnt ovan, är ett exempel på detta, där resultaten på ett tydligt sätt har kommit till nytta för den studerade organisationen. Någon menar även att mer tvärvetenskapliga inslag skulle bidra till att höja forskningens relevans för den egna organisationen.

¹¹ Eftersom enkäten har skickats till de kommunala kontaktpersonerna för Uthållig kommun finns dock en möjlighet att forskarna har varit i kontakt med någon annan person i kommunen. Intervjusvaren med forskarna indikerar dock att detta antagligen endast skett undantagsvis.

3.3 Vetenskapliga resultat och effekter

Den vetenskapliga publiceringen av resultaten är vid tiden för utvärderingen fortfarande huvudsakligen under process; av de tio projekten har nio relativt nyligen avslutats och ett pågår. Vi har följt upp resultat och effekter i vetenskapen genom att kartlägga antalet publiceringar, spåra vilka avtryck projekten har gjort i undervisning och i nya forskningsprojekt, och genom att undersöka i vilken grad projekten har lett till att forskarna fått tillgång till användbara kontakter.

De vetenskapliga resultaten i form av publiceringar måste som alltid tolkas med viss försiktighet. I ett par projekt har verksamheten kunnat fogas nära redan pågående verksamhet i andra projekt, med synergieffekter i form av ökad publicering, medan andra projekt har börjat mer "från scratch". Några forskare uppger att de i projektet främst haft avsikten att samverka med praktiker, snarare än att publicera vetenskapligt vilket påverkar var de lagt sina resurser. Likaså förtjänar att nämnas att vi endast kunnat spåra *kvantitet* i resultaten. *Kvaliteten* i forskningen kan förvisso indikeras av i vilka tidskrifter den publiceras och hur kvalitetsgranskningen av texterna gått till – vilket vi försökt visa genom att separera publikationerna i olika kategorier – men likväl kvarstår att bidrag till vetenskapen (eller kunskapsutveckling i stort) egentligen endast kan avgöras genom omdömesgrann läsning av den som är väl insatt i fältet. En konsekvens av det är att en enda artikel kan innebära ett större bidrag än tio andra. Att mäta kvantitet indikerar främst vilka ambitioner forskarna haft att göra vetenskapliga avtryck och skapa bättre förutsättningar för sina forskargärningar.

Den vetenskapliga publiceringen består hittills av en monografi, fyra vetenskapliga artiklar i ansedda vetenskapliga tidskrifter (definierat som så kallade ISI-tidskrifter), elva rapporter utan extern sakkunniggranskning (typiskt i institutionens interna rapportserie) samt minst fem konferenspapers. Under framställning eller inskickat är även en monografi, elva artiklar till ISI-tidskrifter och en artikel till annan tidskrift med extern granskning.

Enligt forskarna har projekten lett till bättre kontakter med praktiker och en bättre insyn i praktikernas (kommunernas) verksamhet. I sju projekt har resultaten använts i undervisning och i två fall har resultat lagt grund till nya eller omarbetade kurser på det aktuella lärosätet. För sex av projekten planeras eller finns redan ett fortsättningsprojekt. En av forskarna, som har gått från akademien till näringslivet, har i sin nya roll haft stor nytta av kunskapen från forskningen inom Uthållig kommun.

I Bilaga B återfinns en fullständig sammanställning över publikationer och andra vetenskapliga resultat uppdelat per projekt. Sammanställningen visar en betydlig variation mellan projekten vad gäller antal (kommande) vetenskapliga publikationer. Detta gäller i synnerhet om projektens budget tas i beaktande.

4. Ändamålsenlighet

4.1 Programmets relevans

För att bedöma programmets relevans har vi låtit en extern sakkunnig granskare genomföra en analys av programmets projektportfölj. En portföljanalys utgörs av en bedömning av hela programmets projektportfölj, och svarar på frågor av typen: Är portföljen lämpligt sammansatt givet programmets syften och mål? Vilka resultat och effekter kan projekten förväntas ge?

Bedömning av faktiska resultat och effekter ingår alltså inte i en portföljanalys. I det här fallet ansåg vi det mindre lämpligt att låta genomföra en sakkunniggranskning som också tog ställning till resultat och effekter, eftersom utvärderingen gjordes mycket kort efter att programmet avslutats och många förväntade resultat ännu inte fanns att tillgå. I samråd med Energimyndigheten utsåg vi professor Katarina Eckerberg, Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet, till sakkunnig.

I det här avsnittet sammanfattar vi portföljanalysen: uppdrag, sakkunniges utlåtande utifrån de frågor vi ställde, och slutligen de reflektioner som sakkunnige gjorde i anslutning till besvarandet av frågorna. Efter att sakkunnige lämnat in rapporten intervjuade vi henne och förde då ett friare samtal kring programmet. Vi presenterar inte det som framkom i den intervjun i det här avsnittet, utan har istället valt att endast låta det ingå som en av grunderna till utvärderingens slutsatser och rekommendationer. För fullständig uppdragsbeskrivning och utlåtande, se Bilaga C.

4.1.1 Uppdrag och utlåtande

Uppdraget formulerades i det här fallet i tre punkter, se nedan. Utöver frågorna erhöll sakkunnige dels en kort beskrivning av programmet (syfte, mål, urvalskriterier för projekt) och dess länk till Uthållig kommun, dels programmets fullständiga programbeskrivning. Som underlag för bedömningen bifogade vi även projektansökningar, projektbeslut och projektdeltagarnas CV.

1. Projektportfölj

I vilken utsträckning anser du att forskningsprojekten inom Forskningsprogrammet Uthållig kommun representerar och är rimligt fördelade mellan de forskningsområden, -problem och -ansatser som programmet ska representera?

I vilken utsträckning anser du att Forskningsprogrammet Uthållig kommuns resurser är rimligt fördelade mellan de respektive projekten?

- Är några forskningsområden, -problem eller -ansatser underrepresenterade?
- Är några forskningsområden, -problem eller -ansatser överrepresenterade?

Sammanfattning av utlåtande:

- I stort speglar projektportföljen den inriktning och de mål som satts upp för forskningsprogrammet
- Många av projekten är dock mycket lika, ja rent av varianter på nästan helt samma tema. Särskilt fokuseras samverkan, lärandeprocesser och kunskapsspridning i närapå alla projekt. Detta beror i grunden på programmets syften och mål
- Forskning om effekter i energieffektiviseringshänseende saknas mest
- Fler "udda" angreppssätt och "nydanande" infallsvinklar hade varit önskvärt, liksom inslag av fler discipliner; national- och företagsekonomer, kulturgeografer, sociologer och olika humanister saknas nästan helt.

Statsvetare, planerare och historiker dominerar, men detta var kanske väntat med tanke på vilka forskningsfrågor som efterfrågades i programmet

2. Forskningsrelevans och utförarkompetens

I vilken utsträckning bedömer du att de forskare som finansierats inom programmet har potential att genom de finansierade projekten bidra positivt till utvecklingen av den internationella vetenskapen?

I vilken utsträckning bedömer du att de forskare som finansierats inom programmet har potential att genom de finansierade projekten bidra positivt till utvecklingen av svenska forskningsmiljöer?

Sammanfattning av utlåtande:

- Samtliga projekt som ingår i portföljen ska genomföras av forskare med god eller mycket god kompetens. Flertalet har förutom teoretisk skolning också erfarenhet att arbeta med praktiknära forskningsproblematiker. Flertalet har en god internationell publicering i sina CVs
- Samtliga forskningsmiljöer som erhållit projektstöd inom programmet redan har utvecklat kompetens på området. Den geografiska spridningen är god, dock saknas forskningsmiljöer från några av de större universiteterna där det också bör finnas bra kompetens. En ovanligt stor andel av forskarna kommer från de relativt små miljöerna i Luleå och Örebro

3. Nyttiggörande av resultat

I vilken utsträckning bedömer du att de resultat som kan förväntas komma ur de finansierade projekten är relevanta och användbara för följande målgrupper?

Forskare inom samhällsvetenskap, Kommuner som deltar i Uthållig kommun, Kommuner som inte deltar i Uthållig kommun, Energimyndigheten, Andra statliga myndigheter och departement än Energimyndigheten, Länsstyrelser och landsting, Privat näringsliv, Hushåll

Sammanfattning av utlåtande:

- Forskningsrelevans: Det finns redan mycket forskning på projektens teman. Å ena sidan kan det vara bra, det ger grund att använda de senaste teorierna och andra empiriska resultat för att specifikt undersöka/jämföra med Uthållig kommun-erfarenheterna. Å andra sidan risk att det blir alltför generella och svepande analyser om man inte kopplar samman de samhällsvetenskapliga studierna med studier av mer konkreta effekter på energiområdet (se även ovan). Det finns risker för upprepningsforskning, där få nya forskningsresultat om hur man skapar processer/styrmedel som leder till ökad energieffektivisering kommer fram
- Kommunrelevans: Ja, om forskningsresultaten kommuniceras på ett fruktbart sätt inom Uthållig kommun, och även inom SKL-konferenser, miljö- och energikonferenser och liknande sammankomster
- Relevans för statliga och regionala myndigheter: Förhoppningsvis mycket relevant, men svårt att bedöma eftersom resultaten ännu inte föreligger
- Relevans för privat sektor och hushåll: Troligen låg

4.1.2 Reflektioner

Utöver utlåtanden som var direkt kopplade till uppdragets frågor, bidrog sakkunniga även med ett antal reflektioner kring programmet och projekten. Några av dessa var:

- Programmets mål är relativt modesta: ökad kunskap får man ju för det mesta, även om denna kunskap inte sedan visar sig relevant eller användbar!

- De som ansökt har uppenbart läst programbeskrivningen noga och anpassat sina ansökningar därefter – vilket gör att det finns en mycket stor samstämmighet mellan formuleringarna i programmets mål och de forskningsprojekt som beviljats
- Oklart hur lärandet, eller kunskapspridningen, ska utvärderas i de projekt som ska studera dessa aspekter. Flertalet projekt domineras av relativt luddiga metodologiska angreppssätt i detta hänseende. Frågan är vilka forskningsresultat som kommer av dessa projekt, och om det egentligen går att säga så mycket om vad som förändrats och hur. Angreppssättet är dock mycket förståeligt eftersom lärandeprocesser är svåra att fånga
- Är det fruktbart att ha så många forskare/projekt arbeta med så liknande frågeställningar? Kommer dessa fram till samma saker, eller skiljer de sig? det vore spännande om det blir olika slutsatser i de olika projekten, en grund för fortsatt kritisk dialog om förväntningar och motverkande krafter
- Projekten skiljer sig rätt mycket från varandra vad gäller hur de beskriver att deras förväntade resultat kan komma till nytta, liksom hur de tänkt involvera olika samhällsaktörer i forskningsprocessen och/eller kommunicera forskningsresultaten. Några av forskarna är duktiga på att arbeta tillsammans med praktiker som en naturlig del av forskningsprocessen, medan andra knappt nämner detta i sina ansökningar och/eller endast har vaga skrivelser om att någon workshop ska anordnas för kunskapsutbyte
- Hade varit önskvärt med några ”jokrar” i leken, dvs. kompetenta forskare som kommit med nya perspektiv och gärna angripit frågorna med ett mer kritiskt förhållningsätt.

Mer kreativa forskningsmiljöer skulle kunna skapas i möten mellan samhällsvetare, tekniker och naturvetare, men detta skulle kräva större programsatsningar snarare än, som nu, en rad mindre forskningsprojekt.

4.2 Programmets format, strategi och administration

I intervjuer med projektdeltagande forskare framkommer övervägande positiva kommentarer kring programmets format och strategi. De gemensamma konferenser och seminarier som anordnats uppskattas högt av forskarna. En ökad insyn i praktikers dagliga verksamhet framstår som ett viktigt resultat av projekten. Flera av forskarna ser dock gärna mer dialog med praktiker på företrädesvis gemensamma konferenser och seminarier.

De administrativa processerna kring programmet och projekten har genomgående kommenterats positivt av projektdeltagarna. Energimyndighetens flexibilitet kring till exempel behov av förlängd projekttid är något som uppskattas högt.

En olyckligt hög arbetsbelastning vid Energimyndigheten ligger till grund för att engagemanget har minskat under den senare delen av programmet, vilket dels bekräftas av forskarna och dels myndigheten själv. Jämfört med andra finansiärer är det dock flera deltagare som upplever ett större engagemang bland handläggarna vid Energimyndigheten. Den höga handläggarkompetensen inom de aktuella sakfrågorna uppskattas också.

Flera kommunala representanter som deltar i samverkansprogrammet ger uttryck för önskan om att Energimyndigheten antar en mer drivande roll i att knyta ihop kontakterna mellan forskarna och kommunerna genom att till exempel bättre informera om aktuella forskningsprojekt. Detta skulle underlätta för de kommunala representanterna att delta i projekten eller kunna dra lärdom av resultaten. Förslag som ges är att nyttja årskonferensen eller hålla djupseminarier som tillfällen att presentera och informera kommunerna om forskningsprojekten. En aktivare roll från Energimyndigheten bedöms av avnämarna kunna vara till nytta för både forskare, kommuner och myndigheten själv.

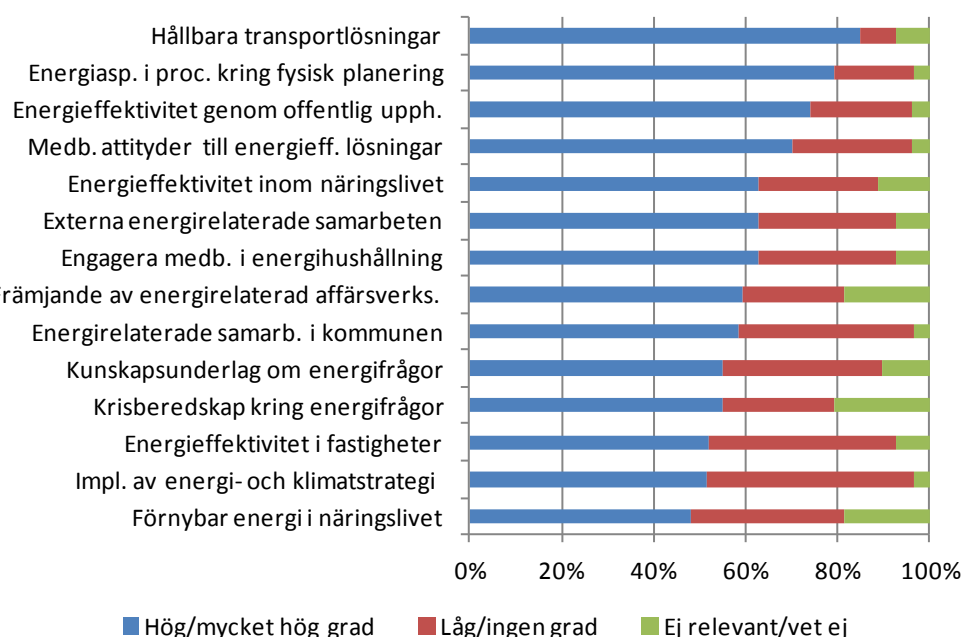
Det verkar bland några av avnämarna råda en del oklarheter kring hur projekten och dess resultat kommer till användning. Det har enligt någon varit svårt att få information kring projekten, en kritik som dock redan förts fram av kommunen själv.

4.3 Kommuners behov av forskning

I föregående kapitel beskrivs vilka resultat och effekter som åstadkommit i projekten samt om och på vilket sätt detta har kommit kommunerna till nytta. I detta avsnitt hanteras frågan om kommunernas behov av samhällsvetenskapligt forskningsstöd, om det finns något och hur det ser ut.

I enkäten ombads kommunrepresentanterna att bedöma i vilken grad kommunerna har behov av ett samhällsvetenskapligt forskningsstöd inom vissa givna områden. De allra flesta områdena återfinns i skrivningar kring vad programmet Uthållig kommun på olika sätt ska verka för. Som Figur 2 visar anger minst cirka hälften av respondenterna att det i hög eller mycket hög utsträckning finns ett behov av ett samhällsvetenskapligt forskningsstöd inom samtliga givna områden. Tydligt är att ett behov av forskningsstöd i hög grad finns inom många och högt varierande områden, allt ifrån transportlösningar och fysisk planering till energieffektivitet inom näringslivet och medborgarnas inflytande.

Programmets tema nätverksstyrning kan sägas beröra praktiskt taget samtliga områden i figuren. Inget projekt kan dock sägas fokusera hållbara transportlösningar, energieffektivitet genom offentlig upphandling eller medborgarnas attityder till energieffektiva lösningar.

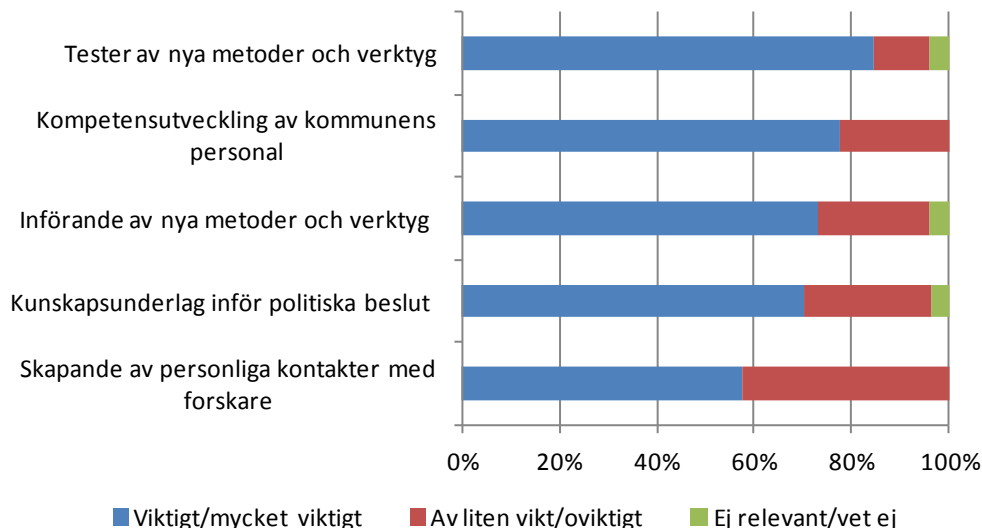

Figur 2 Kommunernas behov av ett samhällsvetenskapligt forskningsstöd

Över 30 % av respondenterna anger att det i låg eller ingen grad finns behov av ett samhällsvetenskapligt forskningsstöd inom områdena Förnybar energi i näringslivet, Implementering av energi- och klimatstrategi, Energieffektivitet i fastigheter, Kunskapsunderlag om energifrågor och Energirelaterade samarbeten i kommunen. Som några av respondenterna har kommenterat kan detta bero på att det i kommunen redan finns ett etablerat arbetssätt kring dessa områden, varför behovet av stöd är lägre än inom andra områden. Det kan även vara fallet för de områden där många respondenter har svarat Ej relevant/vet ej.

I Figur 3 framgår respondenternas svar på betydelsen av olika faktorer eller motiv inför att söka samarbeten med forskare. Allra viktigast av de på förhand givna

alternativen är att kunna testa nya metoder och verktyg, och näst efter det kompetensutveckling av kommunens personal. Detta är något som även intervjuade kommunrepresentanter instämmer i; de ser ett stort värde i att få tillgång till kompetens och expertis för att kunna följa både interna och externa processer på ett strukturerat sätt som forskning möjliggör. Något färre men ändå så många som 58 % anger att personliga kontakter med forskare är en viktig faktor.

Figur 3 Motiv till att söka samarbete med forskare enligt respondenterna

Bland kommentarer i enkäten framkommer även att kommunerna har olika erfarenhet och inställning till samarbeten och samverkan med forskare. Följande två citat belyser detta:

Det finns en viss tveksamhet i att forskning-praktiker samverkar, min erfarenhet är att kommunen anser att forskarna har mest att vinna samtidigt som det "tar" tid från "riktig" verksamhet.

Vi har redan flera etablerade och upparbetade forskningssamarbeten för tillfället. [Kommunen] har även ett samarbetsavtal med [universitetet] som genererar mycket samarbeten. Om vi ska gå in i nya samarbeten måste det avvägas mot redan pågående eller kommande samarbetet utifrån redan existerande samarbetsformer.

Intervjuade avnämare är dock positivt inställda till forskningsprogrammet och pekar på flera områden där de har behov av ett forskningsstöd, de ser en potential av att kunna öka kontakterna mellan forskningsprogrammet och samverkansprogrammet (kommunerna).

Ett exempel på ett område där forskarna skulle kunna utgöra ett stöd för kommunerna är hur man ska gå till väga för att nå ut till medborgarna och hur man ska kunna åstadkomma beteendeförändringar utan att överskrida medborgarnas toleransnivå.

Enkäten till kommunrepresentanterna innehöll en fråga där de svarande ombads uppskatta hur givande olika former av samverkan med forskare skulle vara för kommunen. I samtliga exempel förutsätts att projekten definieras gemensamt av högskoleforskarna och kommunen och att de rör problem som kommunen prioriterar högt, vilket även beskrevs i enkäten. Av svaren att döma är det tydligt att den mest givande formen för samarbete är när både forskare och kommunanställda deltar aktivt och till lika stor del i projektet och att löpande problemorienterade diskussioner förs under projektets gång. Motsatsen att finansiera hela projektet men att endast ta del av de slutliga resultaten anses alltså inte vara givande.

I enkäten ombads kommunrepresentanterna även uppskatta vilka möjligheter kommunen har att avsätta resurser till forskning och utveckling. Med förbehåll för att projekten definieras gemensamt av forskarna och kommunen och att de rör problem som kommunen prioriterar högt har 31 % stora eller mycket stora möjligheter att avsätta kontant finansiering om minst 100 000 SEK till forskning helt utförd av forskare. Något fler, 33 %, har stora eller mycket stora möjligheter att avsätta kontant finansiering om minst 100 000 SEK plus en egen mindre arbetsinsats motsvarande två timmar i veckan samt månatliga endagsmöten för avstämningar. 42 % av de svarande kommunerna har stora eller mycket stora möjligheter att avsätta en egen arbetsinsats motsvarande 20 % av en heltidstjänst under ett halvår i projekt som utförs i nära samarbete med högskoleforskare. De allra flesta kommuner har således sannolikt begränsade möjligheter att delta som aktiv part i forskningsprojekt, och likaså att bidra med substantiell medfinansiering. Kommunernas möjligheter att avsätta resurser är dock starkt kopplade till huruvida forskningen är relevant för de problem som kommunerna prioriterar högst.

5. Syftes- och måluppfyllelse

I föreliggande kapitel analyseras i vilken utsträckning verksamheten i programmet har bidragit till att dess syften och mål har uppfyllts. Vi gör också en samlad bedömning där samtliga projekts bidrag relateras till programmets övergripande syfte och intention.

5.1 Programmets måluppfyllelse

Målen med Forskningsprogrammet Uthållig kommun är att:

- Ge ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskap som styrmedel, och om hur kunskap om komplexa frågor erhålls och förmedlas till olika samhällsaktörer
- Ge ökad kunskap om lokala aktörers arbete inom energi- och klimatområdet
- Ge ökad kunskap om hur den lokala nivån samspelar med regionala och nationella aktörer

Programmets mål är formulerade på en nivå och med en precision som gör att det är svårt att göra en meningsfull bedömning av i vilken utsträckning de uppfyllts. Målen, som närmast är av karaktären syften, stakar förvisso ut en färdriktning för verksamheten, men de är så pass svepande att de är relativt enkla att uppnå. Det råder ingen tvekan om att programmet har lett till ökad kunskap inom de områden som anges i målen. Detta bekräftas bland annat av portföljanalysen som konstaterar att målformuleringarna har varit styrande för forskningsprojektens inriktningar. Således har programmet bidragit till ökad kunskap inom en rad områden som anses vara relevanta för de frågor som behandlas mellan kommuner i samverkansprogrammet Uthållig kommun. Målen ger dock oss inte någon precisering av vem som ska nås av denna kunskap, hur den ska komma till praktisk användning, eller några tidsangivelser när detta ska ske.

Av programbeskrivningen framgår emellertid på vilka sätt forskningsresultaten spridas, när det gäller kommunikation med Energimyndigheten och avnämare. I Tabell 2 görs en sammanställning över i vilken utsträckning projekten har levt upp till de kommunikationsaktiviteter som anges i programbeskrivningen.

Tabell 2 Sammanställning av kommunikationsaktiviteter

Kommunikationsaktivitet	Genomförda aktiviteter
Energimyndigheten kommer att inbjuda de olika forskarna till årliga arrangemang inom Uthållig kommun, t.ex. till det s.k. Nationella arbetsmötet som utgör en mötesplats för aktörer från olika sektorer, inte minst från deltagande kommunala och regionala organisationer	Detta är ett åtagande för Energimyndigheten. Projekten har totalt bjudits in till två sammankomster under programperioden. Detta skedde i ett tidigt skede av programmet.
Projekten ska i övrigt presenteras i de sammanhang där Energimyndigheten så begär. Vid såväl muntlig som skriftlig presentation ska det framgå att projektet helt eller delvis finansieras av Energimyndigheten	Projekten förefaller ha levt upp till detta krav.
En årlig lägesrapport ska inlämnas som beskriver dels hur arbetet fortskrider och eventuella avvikelser från plan dels viktigare uppnådda resultat i projekten	Samtliga projekt utom ett har lämnat in årliga lägesrapporter innehållandes den information som efterfrågas. Energimyndigheten har emellertid inte tillhandahållit någon mall varför lägesrapporterna ser olika ut till innehåll och omfång.
En skriftlig slutrapport med sammanfattning på svenska och engelska inlämnas till Energimyndigheten i fem exemplar. Slutrapporten ska vara populärvetenskapligt skriven. Slutrapporten ska alltid kunna publiceras på Energimyndighetens hemsida	Samtliga projekt utom ett har färdigställt en skriftlig slutrapport; det sista projektet har beviljats förlängd projekttid och har ännu inte publicerat sin rapport. På samma sätt som för lägesrapporterna är spännvidden stor i utformningen av slutrapporterna.

Forskare som beviljas medel bör sträva efter att göra sina resultat tillgängliga via sin institutions hemsida. Det ska då framgå att projektet helt (eller delvis) finansieras av Energimyndigheten	Samtliga projekt som har redovisat resultat från projekten har antingen gjort detta via sin organisations officiella rapportserie och/eller som en vetenskaplig artikel.
Forskare som beviljas medel ska också anstränga sig att genom direkta kontakter kommunicera resultat till de intressenter de själva identifierat	Utvärderingen visar att ungefär hälften av projekten har arbetat med systematisk resultatspridning gentemot tänkta avnämare i någon form.
Forskningsresultat ska publiceras i (internationella) vetenskapliga tidskrifter och vid vetenskapliga konferenser i syfte att sprida resultat till och få resultat granskade av det vetenskapliga samfundet	Hittills har fyra artiklar accepterats och publicerats i internationellt högt rankade vetenskapliga tidskrifter. Därtill är 12 artiklar antingen under framställan eller inskickade, varav 11 till högt rankade internationella tidskrifter. Programmet har även resulterat i en monografi och ett betydande antal vetenskapliga konferensbidrag.
Forskare som beviljas medel bör sträva efter att ta fram populärvetenskapliga beskrivningar av forskningen, redan inledningsvis, inte enbart när projektet slutredovisas	I flertalet projekt har populärvetenskapliga beskrivningar tagits fram under arbetets gång, även om det är oklart om dessa har skrivits i ett tidigt skede. Det förefaller dock vara projektens slutrapporter som är de mest heltäckande beskrivningarna av projektens resultat.

5.2 Programmets syftesuppfyllelse

Syftet med Forskningsprogrammet Uthållig kommun är att:

Öka kunskapen om villkoren för och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun.

I programbeskrivningen återfinns också andra skrivelser som kan hänföras till programmets intention:

- Att bidra till en ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskapsspridning som styrmedel och om styrbarhet av nätverksprocesser inom sådana komplexa problemområden som uthållig energianvändning
- Att förvalta och utveckla samverkan mellan forskare och aktörer inom Uthållig kommun
- Att bidra med kunskap om själva insatsen Uthållig kommun som metod att förändra och styra utvecklingen i uthållig riktning

Med utgångspunkt i denna utvärderings genomlysning av de aktiviteter som genomförts är den övergripande bedömningen att programmets verksamhet har genomförts i linje med det huvudsakliga syftet för programmet, liksom dess intention uttryckt i de tre punkterna ovan. Forskningen bedöms även ta sin utgångspunkt i ett identifierat kunskapsbehov och på ett övergripande plan vara relevant för området.

Vad som framkommer tydligt i syftesformuleringen (men inte i programmets mål) är att programmet ska stödja samverkan mellan forskare och kommuner. Där ser vi att vissa projekt har kommit längre än andra med att nå ut med sina resultat och etablera en samverkan som är mer än envägskommunikation. Detta får anses helt naturligt eftersom vissa projekt vid tidpunkten för denna utvärdering nyligen har avslutats, och därmed inte har hunnit nå ut med sina resultat. Men vi kan också konstatera att vissa projekt har interagerat med tilltänkta avnämare mer systematiskt, även under projektets genomförande.

Syntesen som sammanställer projektens resultat utifrån ett avnämarperspektiv (se Bilaga D) visar att programmet i stor utsträckning har bidragit med kunskap om Uthållig kommun som metod för att stödja och stimulera till förändring i kommunerna i uthållig riktning.

6. Reflektioner

Tankemodellen bakom programmet har av allt att döma varit en traditionell så kallad "science-push"-modell, där idén är att forskarna tar fram ny kunskap och sedan sprider den. Implicit innebär det att forskarna är tänkta att arbeta på sitt håll, innan de i processens slutskede för över sina resultat till den tänkta mottagaren. Ett program av det slaget löper alltid risk att generera forskningsresultat vars vetenskapliga relevans är betydligt högre än dess praktiska – kanske för att mottagarkompetensen saknas, kanske för att den föreslagna lösningen inte passar in. Efter att ha tagit del av forskningsresultaten i det här programmet tror vi att en del resultat kan bli svåra för kommunala tjänstemän att använda sig av, eftersom de presenteras på en relativt abstrakt nivå.

För att undvika den typen av situationer är frågan om det inte är lämpligare att på ett tidigt stadium knyta projekten tätare till praktikernas verklighet – eventuellt redan när projekten formuleras, t.ex. genom att tillämpa ett arbetsätt där ansökningarnas problemformuleringar är framtagna av forskare och praktiker tillsammans. Likaså kan mottagarkompetensen höjas, och projektet justeras, genom löpande kontakt och avstämning under resans gång. Det finns dock en risk att alltför stora krav på samverkan kan skrämja bort forskare från att ansöka – här finns en uppenbar utmaning, som kan vara svår att hantera om man vill öka antalet ansökningar.

Det vore även möjligt att införa starkare incitament för forskarna att arbeta för resultatspridning och nyttiggörande av forskningsresultaten. Exempelvis kan instruktionerna till forskarna utformas för att "avtvinga" forskarna sådana insatser. Det är också möjligt att öronmärka en del av forskningsprojektens tilldelade medel till aktiviteter som rör resultatspridning och nyttiggörande, vilket utöver de stärkta incitamenten skulle minska risken att projektmedlen tar slut innan dessa aktiviteter påbörjats.

För att säkerställa kvalitet i projekten är det viktigt att få in tillräckligt många ansökningar för att kunna sälla bort dem som "inte bör finansieras". Beviljningsgraden var nu 32 %, vilket är relativt högt. Vår sakkunniggranskare ansåg 20 % vara en lämplig nivå, och påpekade att beviljningsgraden i jämförbara utlysningar hos Formas och Vetenskapsrådet ligger kring 10 %. Det ska understrykas att vi och sakkunniggranskaren inte uttalar oss om den vetenskapliga kvaliteten i projekten i det aktuella fallet, utan att detta är en allmän reflektion.

För att få in tillräckligt många ansökningar är det även viktigt att se till att utlysningen når ut brett och ger forskarna god tid att rigga projekt. Vi noterar, något förvånade, att de stora, etablerade universiteten nästan helt lyser med sin frånvaro bland inkomna ansökningar. Vi vet inte vad detta beror på; däremot vet vi att det vid dessa lärosäten arbetar ett betydande antal forskare med kompetens inom området. Likaså saknas några relevanta discipliner nästan helt bland ansökningarna, t.ex. kulturgeografi.

*

En närmare analys av syfte och mål med programmet ger vid handen att det råder en brist på harmoni mellan å ena sidan programmets syfte och mål och å andra sidan de intentioner som förmedlas av programbeskrivningen. En läsning av endast målen kan ge intrycket att det uteslutande är frågan om att bedriva grundläggande samhällsvetenskaplig forskning om de områden som aktualiseras av Uthållig kommun. Till viss del är det också så programmet har bedrivits med forskargrupper som på egen hand bedrivit forskning utan samverkan med andra aktörer. Andemeningen i programbeskrivningen ger dock en annan bild och beskriver tydligare hur det är tänkt att forskningen ska komma lokala, regionala och nationella aktörer till nytta.

Till detta kan fogas att utvärderingen visar att forskarnas ansökningar har varit mycket tydligt utformade utifrån hur mål, syfte och utlysningstext har formulerats i

programbeskrivningen. Det indikerar i sin tur kanske en stor möjlighet för Energimyndigheten att styra utfallet vad gäller forskningens inriktning.

*

Ett framtida program bör utgå från de positiva delarna i det här programmet: Energimyndighetens handläggarkompetens och -engagemang, liksom dess förmåga att organisera sammankomster mellan forskare och praktiker. Det är även uppenbart att flertalet finansierade forskare har ett genuint intresse av att samverka med praktiker, men att de flesta av olika anledningar (ännu) inte gjort det i den utsträckning de (och antagligen även Energimyndigheten och involverade kommuner) hade avsett göra. Med fler organiserade möten, tydligare incitament till samverkan och ökad tydlighet i programdokumenten bör ett större steg kunna tas.

Bilaga A Intervjupersoner och deltagare vid tolkningsseminarium

A.1 Intervjupersoner

Åke Axenbom	Energimyndigheten
Astrid Fell	Energimyndigheten
Terence Fell	Mälardalens högskola
Sara Gustavsson	Linköpings universitet
Gun Hedlund	Örebro universitet
Tuija Hilding-Rydevik	Sveriges lantbruksuniversitet
Robert Hrelja	Statens väg- och transportforskningsinstitut
Jenny Ivner	Energikontoret Östra Götaland
Anna Jungmarker	Västerås stad
Carina Lundmark	Luleå tekniska universitet
Jan Olsson	Örebro universitet
Kerstin Robertson	Statens väg- och transportforskningsinstitut
Peder Rönnbäck	Luleå tekniska universitet
Maria Steinbach Lindgren	Energimyndigheten
Patrik Söderholm	Luleå tekniska universitet
Åsa Wikman	Piteå kommun

A.2 Deltagare vid tolkningsseminarium

Åke Axenbom	Energimyndigheten
Terence Fell	Mälardalens högskola
Tuija Hilding-Rydevik	Sveriges lantbruksuniversitet
Gunnar Jonsson	Luleå tekniska universitet
Anna Jungmarker	Västerås kommun
Carina Lundmark	Luleå tekniska universitet
Linda Malmén	Länsstyrelsen Östergötland
Kerstin Robertson	Statens väg- och transportforskningsinstitut
Maria Steinbach Lindgren	Energimyndigheten
Martin Wetterstedt	Knivsta kommun

<i>Tobias Fridholm</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Anders Håkansson</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Peter Stern</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>
<i>Miriam Terrell</i>	<i>Faugert & Co Utvärdering</i>

Bilaga B Vetenskapliga resultat, per projekt

	Örebro universitet	Luleå tekniska universitet	Statens väg- och transportforskningsinst	Statens väg- och transportforskningsinst	Linköpings universitet	Luleå tekniska universitet	Luleå tekniska universitet	Mälardalens högskola	Högskolan Dalarna och Örebro univ.	Sveriges lantbruksuniversitet ¹²	Totalt
Projektledare	Jan Olsson	Peder Rönnbäck	Robert Hrelja	Kerstin Robertson	Sara Gustafsson	Carina Lundmark	Patrik Söderholm	Terence Fell	Karin Perman	Tuija Hilding-Rydevik	
Tilldelat (kr)	1 931 406	1 500 000	826 240	591 000	2 496 000	1 300 000	1 170 000	2 672 973	1 971 000	1 541 381	16 000 000
Energimyndig. andel av budget	88 %	100 %	100 %	25 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	97 %	
	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)	Publicerat (Kommande)
Monografier	1								(1)		1 (1)
Redig. böcker											0
Artiklar i ISI-rankade tidskr.	4		(1)	(1)	(3)	(2)	(2)		(2)		4 (11)
Artiklar i andra tidskr. m. extern sakkunniggranskn.								(1)			(1)
Bokkapitel								(2)			(2)
Artiklar/ rapporter utan extern sakkunniggranskn.		1	1	1	2	2	1	1	1		10
Populärvet. artiklar											0
Andra publ.											0
Konferenspapers					3				2		5 ¹³
Presentationer	1				5						6
	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej	Ja / Nej
Projektet grund till (ny) kurs?	Ja	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej		2 Ja, 7 Nej
Projektet använts i undervisning?	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		7 Ja, 2 Nej
Efterfölj. proj. ?	Ja	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja		6 Ja, 3 Nej

¹² Detta projekt var vid tiden för utvärderingen ännu i empirifas och ingår därför inte i sammanställningen.

¹³ Sannolikt är antalet papers och presentationer på vetenskapliga konferenser högre än så; vi tror att alla forskare inte har listat dessa uppgifter i sin rapportering.

Bilaga C Portföljanslys

C.1 Uppdrag

Bakgrundsinformation Forskningsprogrammet Uthållig kommun

Forskningsprogrammet Uthållig kommun är knutet till Energimyndighetens satsning Uthållig kommun. Forskningsprogrammet har finansierat totalt tio projekt. Fyra av dessa påbörjades kring årsskiftet 2009-2010 och resterande sex efterhand mellan september 2010 och januari 2011. Avsikten var att projekten skulle vara avslutade under 2012, men ett par projekt har beviljats förlängning och avslutas sommaren eller hösten 2013.

Forskningsprogrammets syfte och mål

Syftet är att *öka vår kunskap om villkoren för och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun.*

Målen är:

- Ge ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskap som styrmedel, och om hur kunskap om komplexa frågor erhålls och förmedlas till olika samhällsaktörer.
- Ge ökad kunskap om lokala aktörers arbete inom energi- och klimatområdet.
- Ge ökad kunskap om hur den lokala nivån samspelar med regionala och nationella aktörer.

Målgrupp

Energimyndigheten har identifierat följande målgrupper:

- Forskare, främst inom samhällshälsvetenskap
- Kommuner, inte bara de som deltar i Uthållig kommun utan även landets övriga kommuner
- Energimyndigheten
- Andra myndigheter och departement
- länsstyrelser och landsting
- företag
- hushåll

Uthållig kommun

Forskningsprogrammet kopplades till den andra programperioden för satsningen Uthållig kommun, 2008-2011. Det övergripande målet med Uthållig kommun 2008-2011 var att "bidra till en hållbar energianvändning, inom ett energisystem som är tryggt, kostnadseffektivt och ger låg negativ inverkan på hälsa, miljö och klimat och där olika aktörers beslutsunderlag och beslutsprocesser är av hög kvalitet."

Uthållig kommun 2008-2011 hade även mål som tidsmässigt sträckte sig bortom 2011. De åtgärder som vidtas skulle därför bidra till att deltagande kommuner, under programperioden och därefter:

1. Genomför de åtgärder för energieffektivitet och energihushållning i sina

verksamheter, fastigheter osv., som är lönsamma,

2. tydliggör, prioriterar och åtgärdar energiaspekter inom kommunens ansvars- och verksamhetsområden i enlighet med en energi- och klimatstrategi,
3. stimulerar medborgare och företag att genomföra lönsamma åtgärder för energieffektivitet och energihushållning. Dessa effekter uppnås främst genom kommunens etablerade energi- och klimatrådgivning och näringslivsutveckling

Ambitionen inom Uthållig kommun 2008-2011 var dessutom:

- att resultat och goda exempel från arbetet når och inspirerar även aktörer som inte deltar i programmet att åstadkomma motsvarande resultat och effekter
- att arbetets resultat ska nås resurseffektivt

Ett centralt mål inom Uthållig kommun 2008-2011 var att samtliga kommuner som deltog skulle utarbeta politiskt förankrade energi- och klimatstrategier där de fastställde mål och tidsatte handlingsplaner för den egna verksamheten. Uthållig kommun 2008-2011 innehöll ett pilotlän, Kalmar län, där de regionala aktörerna skulle utveckla arbetsmodeller för att på ett mer strategiskt sätt beakta energifrågor i den egna verksamheten. Arbetet inom Uthållig kommun 2008-2011 syftade således till att dels utarbeta verktyg som kunde tillämpas lokalt och regionalt, dels genomföra de åtgärder som prioriterades under processen.

Urvalskriterier för projekten i forskningsprogrammet

Det övergripande kriteriet vid urvalet av projekt har varit dess överensstämmelse med forskningsprogrammets syfte (syftet nämns ovan). Därutöver har de inkomna ansökningarna bedömts utifrån följande kriterier:

- Huruvida en ansökan bättre hör hemma inom ramen för något annat angränsande program (vid Energimyndigheten eller hos någon annan statlig finansör)
- Projektets genomförbarhet
- Projektets vetenskapliga kvalitet
- Projektets policyrelevans
- Projektledarens och övrig personals meriter
- Genomförarens kontakter och förankring med lokala, regionala och nationella avnämare
- Projektets kostnader
- Kvalitet på projektets föreslagna insatser för resultat spridning
- Hur väl projektet ämnes- och storleksmässigt passar in i programmets sammantagna projektportfölj

Urvalet av projekt gjordes av det programråd som Energimyndigheten utsett, och som bestått av ett tiotal ledamöter från Energimyndigheten och från andra organisationer (bland annat Formas och kommuner).

Instruktioner till portföljanalysen

En del av utvärderingen av Forskningsprogrammet Uthållig kommun ska utgöras av en portföljanalys. Portföljanalysen ska resultera i en bedömning av om sammansättningen av programmets projektportfölj speglar programmets syfte, mål, och de intressen som dess målgrupper kan förväntas ha.

Uppgiften är kvalitativ och ska rapporteras genom användning av den mall som

återfinns i detta dokument. Analysen ska göras med hjälp av följande material: Projektansökningar, projektbeslut samt projektdeltagarnas CV. Materialet fogas till denna instruktion.

Bedömningen ska behandla de punkter som anges nedan. Utförliga utlåtanden uppmuntras; bedömningen bör exempelvis i de fall det uppfattas vara relevant tydliggöra skillnader inom projektportföljen. Kommentarer behöver inte begränsas till de specifika frågor som anges nedan, utan kan med fördel beröra även andra aspekter och områden som bedömaren uppfattar relevanta i sammanhanget.

Frågor rörande uppgiften och dess utförande kan ställas till Tobias Fridholm (tobias.fridholm@faugert.se).

Projektportfölj

I vilken utsträckning anser du att forskningsprojekten inom Forskningsprogrammet Uthållig kommun representerar och är rimligt fördelade mellan de forskningsområden, -problem och -ansatser som programmet ska representera?

I vilken utsträckning anser du att Forskningsprogrammet Uthållig kommuns resurser är rimligt fördelade mellan de respektive projekten?

- Är några forskningsområden, -problem eller -ansatser underrepresenterade?
- Är några forskningsområden, -problem eller -ansatser överrepresenterade?

Forskningsrelevans och utförarkompetens

I vilken utsträckning bedömer du att de forskare som finansierats inom programmet har potential att genom de finansierade projekten bidra positivt till utvecklingen av den internationella vetenskapen?

I vilken utsträckning bedömer du att de forskare som finansierats inom programmet har potential att genom de finansierade projekten bidra positivt till utvecklingen av svenska forskningsmiljöer?

Nyttiggörande av resultat

I vilken utsträckning bedömer du att de resultat som kan förväntas komma ur de finansierade projekten är relevanta och användbara för följande målgrupper?

- Forskare inom samhällsvetenskap
- Kommuner som deltar i Uthållig kommun
- Kommuner som inte deltar i Uthållig kommun
- Energimyndigheten
- Andra statliga myndigheter och departement än Energimyndigheten (vilka myndigheter och departement torde i så fall vara mest intresserade av resultaten?)
- Länsstyrelser och landsting
- Privat näringsliv (Inom vilka sektorer torde i så fall intresset av resultaten vara som störst?)
- Hushåll

Bedömningen på denna punkt bör fokusera på programmet som helhet och endast belysa enskilda projekt för vilka relevansen och mottagligheten hos specifika grupper avviker väsentligt från övriga projekts.

Om någon eller några av målgrupperna uppfattas ha mycket lågt eller inget intresse av eller mottaglighet för resultaten kan uttalandena rörande dessa grupper med fördel vara korta.

C.2 Fullständigt utlåtande

Portföljanslys av 10 forskningsprojekt inom Uthållig kommun

Jag börjar med att kort kommentera de olika projekten var för sig innan jag gör en sammanvägd bedömning av hela projektportföljen.

1. *Carina Lundmark LTU. Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun.* Här är syftet att studera hur och vilket lärande som kommer ur spridandet av goda exempel på initiativ som hjälper till att effektivt påverka miljö kvalitetsmålen begränsad klimatpåverkan, frisk luft och god bebyggd miljö. Urvalet görs bland de exempel som synliggjorts inom Uthållig kommun. Forskarna är mycket lämpade för uppgiften att analysera både organisationers och individers kunskapsbildning genom kombinationen av statsvetenskaplig (Lundmark) och pedagogisk (Jonsson) kompetens och projektet har hög praktisk relevans då goda exempel ofta lyfts fram som metod för kunskapsspridning.
2. *Jan Olsson Örebro univ. Nätverk för lärande och förändring – en studie av svensk energi- och klimatpolitik.* Syftet är att testa hypotesen om att det är i samspelet mellan olika nätverk (informella och formella, koncentrerade likväl som heterogena) som grunden till lärande och förändring finns. Metoden är en tjänstemannaenkät med cirka 700 svar om samverkan som kombineras med fallstudier av fyra kommuner. Ingående statsvetenskapliga forskare (Olsson och Hysing) är väl bevandrade inom forskningsområdet nätverksstyrning/governance.
3. *Karin Perman, Högskolan Dalarna. Energieffektiva flerfamiljshus, nationella mål i lokal kontext.* Studien ska undersöka hinder och möjligheter att med aktiv samhällsstyrning uppfylla energieffektiviseringsmål i praktiken genom en fallstudie av Jacobsgårdarna i Borlänge med hjälp av kritisk diskursanalys och deltagande observation. Projektet är ett samarbete med bostadsbolaget Tunabyggen och Borlänge kommuns enhet för Hållbar samhällsbyggnad. Ett genusperspektiv ska anläggas, och både tekniska och beteendemässiga/sociala frågor analyseras. Perman är statsvetare som disputerat om energiomställning och Hedlund är statsvetare och genusforskare, således goda bakgrunder för att studera dessa problematiker.
4. *Kerstin Robertson, Statens väg- och transportforskningsinstitut. Urbana policies och planering för cykling.* Syftet är att undersöka innehåll, drivkrafter, förutsättningar och former inom planeringspraktiken för att åstadkomma ökad cykling med hjälp av intervjuer och samverkan med lokala aktörer i det praktiska arbetet på kommunal nivå. Projektet är praktiknära och samfinansieras med Vinnova som största bidragsgivare. CV för projektledaren saknas i handlingarna, och kompetensen kan därmed inte bedömas.
5. *Patrik Söderholm, LTU. Investeringar i förnybar energi och regional utveckling: en syntesstudie.* Tidigare internationella studier om hur samverkansprocesser/nätverksstyrning kan medverka till energiinvesteringar ska syntetiseras och kommuniceras för att bidra till norrländska kommuners

arbete på området. Forskningen sker i samarbete med Piteå kommun. Statsvetenskaplig (Rönnbäck, Sandström) och energiekonomisk (Söderholm) kompetens kombineras för att lösa uppgiften.

6. *Peder Rönnbäck, LTU. Kommunalt och regionalt policyskapande för hållbar utveckling – en fallstudie av Kalmar län.* Regionala samarbetsprocesser över sektorsgränser och på flera administrativa nivåer ska undersökas för att förstå motiv, drivkrafter och förväntningar bland berörda aktörer i syfte att öka kommuners förmåga att hantera komplexa problem såsom hållbar energianvändning. Statsvetenskaplig kompetens (Rönnbäck, Lundmark) utgör kärnan i detta forskningsprojekt som baseras på teorier om inverkan av policykulturer och institutionella arrangemang. Kalmar län utgör det pilotlän med tolv kommuner, landstinget och Linneuniversitetet som partners som ska studeras. Det framgår dock inte i ansökan om, och i så fall hur dessa samhällsaktörer mer konkret ska involveras i forskningen annat än som studieobjekt.
7. *Robert Hrelja, Statens väg och transportforskningsinstitut. Integrerad planering som förutsättning för hållbara transport- och energisystem: Hinder och möjligheter i Uthållig kommun.* Syftet är att studera hinder och möjligheter för ökad samordning mellan energi-, transport- och bebyggelsefrågor i jämförande perspektiv inom två kommunala besluts- och planeringsprocesser. Forskarnas kompetens är en kombination av tekniksociologi (Hrelja) och teknik och social förändring/genusforskning (doktoranden Henriksson vid LiU). De två medelstora kommunerna som ska undersökas är ej namngivna och det saknas uppgifter om dessa eventuellt ska involveras annat än som forskningsobjekt.
8. *Sara Emilsson, LiU. Hållbara energi- och klimatstrategier – lärdomar och utvecklingspotential.* Kommuners arbete med att ta fram energistrategier ska studeras ur ett policyteoretiskt processperspektiv: hur problem definieras, vilka lösningar föreslås, vem inkluderas/exkluderas, vilka resurser används. Nätverksstyrning och maktrelationer ingår i studien med fallstudier av sex kommuner (stora, medelstora, små). Gruppen är tvärvetenskap med energisystem (Emilsson, Ivner) och statsvetenskap (Palm) och har en gedigen bakgrund inom studier av energiplanering.
9. *Terence Fell, Mälardalens högskola. En framgångsrik styrmedelsmix? Om ambitionen att påverka kommunala energipolicies.* Ska undersöka vilken styrmedelsmix (handlingsplaner, energirådgivning, kunskapsutbyte, ekonomiska incitament osv) som påverkar kommuners strategiska energiarbete inom Uthållig kommun samt energieffektiviseringsstödet. Policyharmoniering, grad av osäkerhet/vaghet, organisation och lärandeprocesser står i fokus. Workshops anordnas för dialog med praktiker. Tvärdisciplinär forskargrupp med statsvetenskap (Fell, Johansson), historia (Ekdahl, Lindberg) och miljöekonomi (oklart vem?).
10. *Tuija Hilding-Rydevik, SLU. Transformerande lärande och hållbar energianvändning.* Villkoren i lärande inom kommunernas översiktsplanearbete

ska undersökas i relation till hållbar energianvändning. Samarbete mellan sektorer, aktörer och organisationer analyseras med teorier om lärande – i nära samarbete med kommunala aktörer. Forskargruppen är mycket kompetent för uppgiften, med land- och vatten MKB (Rydevik) regional planering (Dovlén) landskapsplanering (Åkerskog) samtliga med bred erfarenhet från kommunal planeringspraktik.

Projektportfölj

För att göra bedömning av om projektportföljen har en rimlig fördelning mellan olika projekt i relation till problem och ansatser måste forskningsprogrammets syfte rekapituleras (med tonvikt på den nuvarande etappen från 2011 och framåt, inte pilotetappen):

Kommunernas inom projektet Uthållig kommun arbetar med en rad olika temaområden (biogas, energieffektiva fastigheter, näringslivsutveckling, energi- och klimatstrategier, trygg värme, fysisk planering, belysning, upphandling). Forskningsprogrammets vision är *att öka vår kunskap om villkoren och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun*. Här ingår att utveckla *beslutsunderlag*, få ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskapsspridning, styrbarhet av nätverksprocesser. Likaså poängteras att forskningsprogrammet ska förvalta och vidareutveckla traditionen av samverkan mellan forskare och praktiker inom Uthållig kommun. Specifikt ska forskningsprogrammet bidra med kunskap om Uthållig kommun som metod att förändra och styra utvecklingen i en hållbar riktning. Tre mål har satts upp:

1. Ge ökad kunskap om samverkansprocesser och kunskap om styrmedel, och om hur kunskap om komplexa frågor erhålls och förmedlas till olika samhällsaktörer;
2. Ge ökad kunskap om lokala aktörers arbete inom energi- och klimatområdet;
3. Ge ökad om hur den lokala nivån samspelar med regionala och nationella aktörer.

Jag kan för det första med en kritisk blick konstatera att flera av dessa mål är relativt modesta: ökad kunskap får man ju för det mesta, även om denna kunskap inte sedan visar sig relevant eller användbar! För det andra är det uppenbart att de som ansökt har tittat noga på texterna i måldokumentet och anpassat sina ansökningar därefter – vilket gör att det finns en mycket stor samstämmighet mellan formuleringarna i programmets mål och de forskningsprojekt som beviljats. Det framgår inte av de dokument jag fått se hur stor beviljandegraden var, och vilka projekt som inte fick medel. Jag kan därför inte bedöma om det funnits andra projekt som kunde ha varit ännu mer mitt i prick.

I stort anser jag att projektportföljen speglar den inriktning och de mål som satts upp för forskningsprogrammet. Många av projekten är dock mycket lika, ja rent av

varianter på nästan helt samma tema. Särskilt fokuseras samverkan, lärandeprocesser och kunskapsspridning i närapå alla projekt. Det jag saknar mest är forskning om effekterna i energieffektiviseringshänseende, där finns mycket lite att hämta i den nuvarande projektportföljen. Jag inser att programmet var samhällsvetenskapligt orienterat, och att det hör till undantaget att dessa forskare studerar resultatet av policyprocesser, utan de fokuserar mest på processerna i sig. Jag blir heller inte helt klar över hur lärandet, eller kunskapsspridningen, ska utvärderas i de projekt som ska studera dessa aspekter. Flertalet projekt domineras av relativt luddiga metodologiska angreppssätt i detta hänseende. Lärandeprocesser är svåra att fånga och jag har full förståelse för att forskarna inte sätter ned foten. Frågan är vilka forskningsresultat som kommer av dessa projekt, och om det egentligen går att säga så mycket om vad som förändrats och hur. Det finns uppenbara metodsvårigheter här, inte minst att bedöma vad utgångsläget var, och att inte riskera självuppfyllande profetior. Jag har också svårt att bedöma ifall det är fruktbart att ha så många forskare/projekt arbeta med så liknande frågeställningar. Kommer dessa fram till samma saker, eller skiljer de sig? Det vore ju spännande om det blir olika slutsatser i de olika projekten, en grund för fortsatt kritisk dialog om förväntningar och motverkande krafter!

Som samhällsvetenskaplig forskare kan jag tycka att projektportföljen är onödigt harmoniserad – jag hade gärna sett fler ”udda” angreppssätt och ”nydanande” infallsvinklar, och med inslag av betydligt fler olika discipliner – jag saknar ex vis ekonomer (national, företags), kulturgeografer, sociologer och olika humanister. Nu domineras forskarkompetensen av statsvetare, planerare, historiker, men detta var kanske väntat med tanke på vilka forskningsfrågor som efterfrågades i programmet. Som man bäddar får man ligga.

Forskningsrelevans och utförarkompetens

Forskarnas kompetens och internationell publicering

Samtliga projekt som ingår i portföljen ska genomföras av forskare med god, eller mycket god kompetens. Flertalet har förutom teoretisk skolning också erfarenhet att arbeta med praktiknära forskningsproblematiker. Flertalet har en god internationell publicering i sina CVs. Huruvida även forskningsresultaten från deras forskning inom Uthållig kommun kommer att/har publicerats internationellt kan jag inte bedöma. Några av forskarna är duktiga på att arbeta tillsammans med praktiker som en naturlig del av forskningsprocessen, medan andra knappt nämner detta i sina ansökningar och/eller endast har vaga skrivningar om att någon workshop ska anordnas för kunskapsutbyte.

Bidrag till utveckling av forskningsmiljöer

Min bedömning är att samtliga forskningsmiljöer som erhållit projektstöd inom programmet redan har utvecklat kompetens på området. Det är idel kända namn på detta forskningsområde. Spridningen på miljöer är god rent geografiskt, dock saknar

jag forskningsmiljöer från några av de större universiteten (Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala, Umeå) där det också bör finnas bra kompetens. Det är en ovanligt stor andel av forskare som kommer från Luleå och Örebro (vissa i forskningsringen) med tanke på att dessa miljöer är relativt små. Jag hade också gärna sett att det funnits några "jokrar" i leken, dvs kompetenta forskare som kommit med nya perspektiv, och gärna angripit frågorna med ett mer kritiskt förhållningsätt. Vidare saknar jag vissa näraliggande discipliner, se ovan, och det kunde också varit mer inslag av tvärvetenskap – särskilt med tydliga kopplingar till studier av konkreta effekter av energieffektivisering/energiplaner. Tänk om harmonieringen av policies och planer mest är tjugiga ord; tänk om man "lär" men inte "handlar"? Vilken roll spelar ex vis ekonomiska övervägningar, tekniska system och professionella rutiner? Hade varit spännande med lite mer stuns i problembeskrivningarna: vad är det som gör att så lite händer, eller att förändring går så sakta? Jag tror att mer kreativa forskningsmiljöer skulle kunna skapas i möten mellan både samhällsvetare, tekniker och naturvetare, men inser förstås att detta skulle kräva större programsatsningar snarare än en rad mindre forskningsprojekt av den art som nu finns i portföljen. Kanske hade det varit klokt att satsa på två större program runt 10-15 Mkr vardera snarare än många 2-3 Mkr...Projekt 7 är dock ett bra exempel i denna riktning, det är troligen det mest sammankopplade, möjligen har även projekt 10 en sådan ambition.

Nyttiggörande av resultat (för hela projektportföljen samt ev skillnader mellan enskilda projekt)

Jag börjar med att konstatera att de olika projekten skiljer sig rätt mycket vad gäller hur de beskriver att deras förväntade resultat kan komma till nytta, liksom hur de tänkt involvera olika samhällsaktörer i forskningsprocessen och/eller kommunicera forskningsresultaten. Några är relativt explicita (ex vis projekt 3, 4 och 10) medan andra inte planerar/nämner det alls (projekt 1,2, 6,7).

Relevans för samhällsvetenskapliga forskare

Här känns det som att flera av projekten slår in öppna dörrar: det finns redan mycket forskning om governance/nätverksstyrning, deltagande, styrmedelsmix, planeringsprocesser och lärande. Å ena sidan kan man ju tycka att detta är bra, det ger grund att använda de senaste teorierna och empiriska resultaten från tidigare forskning för att specifikt undersöka/jämföra med Uthållig kommun-erfarenheterna. Å andra sidan finns det dock risk att det blir alltför generella och svepande analyser om man inte kopplar samman de samhällsvetenskapliga studierna med studier av mer konkreta effekter på energiområdet (se även ovan). Det finns risker för upprepningsforskning, där få nya forskningsresultat om hur man skapar processer/styrmedel som leder till ökad energieffektivisering kommer fram. Ett bra exempel på hur tidigare forskning ska nyttiggöras är projekt 5 som tydligt ska syntetisera och bygga vidare på tidigare forskning med Piteå (och andra norrlandskommuner) som empirisk testgrund.

Relevans för kommuner (de som deltar resp inte deltar i Uthållig kommun-projektet)

Min bedömning är att om forskningsresultaten kommuniceras på ett fruktbart sätt till de kommuner som är med i Uthållig kommun, och även inom SKL-konferenser, miljö- och energikonferenser och liknande sammankomster så bör resultaten vara relevanta även för andra kommuner.

Relevans för energimyndigheten och andra statliga verk m.m.

Förhoppningsvis mycket relevant, men svårt att bedöma i dagsläget eftersom resultaten ännu inte föreligger. Viktigt att många sektorsorgan involveras då forskningsresultaten ska kommuniceras.

Relevans för länsstyrelser, landsting

Som ovan, svårt att bedöma. De projekt som har ett tydligt regionalt fokus, såsom projekt 5 och 6, kommer troligen att bli kända för berörda län (Norrbotten, Kalmar).

Relevans för privat näringsliv

Troligen ganska låg relevans. Inget av forskningsprojekten tangerar kopplingen till privata aktörer inom energibranschen.

Relevans för enskilda hushåll

Troligen låg relevans. Inget av projekten fokuserar hushåll, utan studerar mest övergripande policyprocesser på kommunal och högre samhällsnivå.

Umeå/Stockholm den 14 augusti 2013

Katarina Eckerberg
Professor i statsvetenskap, särskilt offentlig förvaltning
Umeå universitet

Bilaga D Syntesrapport

I utvärderingsuppdraget ingick att göra en syntes av resultaten i forskningsprogrammet. Syntesen presenteras i denna bilaga. Bilagan består av tre delar, där de två första utgör syntesen och medan tredje delen innehåller korta referat av resultaten i varje projekt. Syntesen är strukturerad utifrån de två huvudteman vi identifierade: nätverksstyrning och implementering av energieffektiva åtgärder. Ett projekt, TRANSFORM, hade vid tiden för utvärderingen inte påbörjat sammanställningen av resultat och ingår därför inte i syntesrapporten.

D.1 Nätverksstyrning

D.1.1 Hur främjas effektiv samverkan?

Effektiv nätverksstyrning fordrar effektiv samverkan. Detta huvudsakligen eftersom samverkan främjar bred förankring och bidrar till lärande. Följaktligen har nästan samtliga forskningsprojekt syftat till att utveckla ny kunskap om lokal samverkan. Perspektiven mellan projekten skiljer sig dock åt. Några projekt har lagt fokus på samverkan inom den kommunala förvaltningen, medan andra även inkluderar kommuners samverkan med andra kommuner, företag eller regionala aktörer.

Flera projekt utgår från konstaterandet att miljö- och hållbarhetsfrågor utmanar den etablerade organiseringen av kommunal förvaltning. Anledningen är att frågorna är gränsöverskridande. För att de ska kunna hanteras effektivt bör därför flera fackområden vara involverade. Till exempel har forskare vid Linköpings universitet studerat hur processen för att ta fram energi- och klimatstrategier gått till i ett antal kommuner. Forskarna visar att det finns stora skillnader mellan kommunerna i vilka aktörer som inkluderas processen och vilket inflytande de får.

I projekten framkommer ett antal hinder mot effektiv samverkan. Samverkan ökar komplexiteten i arbetet eftersom fler viljor måste hanteras. Tjänstemän kan ha svårt att integrera samverkan i det löpande arbetet. Organisatoriska hinder kan göra det svårt att finna samverkansformerna. Samverkan kan traditionellt sett ha varit ovanligt. Avståndet mellan politiker och tjänstemän kan vara långt.

Forskarna ger flera förslag på hur samverkan kan främjas. För att undvika alltför stora svårigheter att ena motstridiga viljor bör samverkansprocesser vara öppna och inkludera en noga utvald samling aktörer som representerar olika perspektiv. I fall med liten tradition av samverkan kan långsiktiga politiska visioner om vad som ska uppnås underlätta. Dessa visioner bör vara förankrade bland tjänstemännen. I andra fall kan det krävas ett brott med traditionen för att få till ett ökat gränsöverskridande arbete, vilket lättast lyckas om det i organisationen finns en vilja att ”tänka nytt”.

D.1.2 Är Uthållig kommun ett effektivt verktyg för kunskapsspridning?

Samverkan antas främja kunskapsspridning. Uthållig kommun syftar exempelvis bland annat till att bidra till kunskapsspridning mellan kommuner inom områdena hållbar utveckling och energieffektivisering. Flera forskningsprojekt har studerat hur den kunskapsspridningen går till och vilka effekter den kan ge.

En central del i Uthållig kommun har varit att ta fram ”Goda exempel” som kommuner ska kunnat föra in i sin egen verksamhet. Forskarna i projektet ”Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun” konstaterar att metoden var mycket uppskattad bland de studerade kommuntjänstemännen.

Den höga grad av frivillighet i deltagandet som kännetecknar Uthållig kommun och liknande initiativ skapar dock utmaningar när det gäller kunskapsspridning och hur kunskap får fäste i nya organisationer. Projektet ”Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun” ser flera anledningar till kommuners svårigheter att införa så kallade goda exempel. En anledning är att införandet i regel omgärdas av långa beslutsvägar. En annan anledning är att de goda exemplen inte alltid är förenliga med

Samverkan bidrar till att göra processen bättre förankrad – men ökar komplexiteten i arbetet eftersom fler viljor måste hanteras

Lärande genom goda exempel är uppskattat – men exemplen kan ändå vara svåra att införa

förutsättningarna i den nya kommunen. Dessutom kan kommunerna ha svårt att sortera ut vad som är relevant och intressant för dem – inte minst eftersom de får många så kallade ”goda exempel” presenterade för sig, från många olika håll.

D.1.3 Tjänstemannarollen

Flera forskare konstaterar att nätverksstyrning ställer betydande krav på offentliga tjänstemän. Vid sidan av att förhålla sig till de formella regler som omgärdar tjänstemannarollen som styrdokument, förordningar och lagar fordras även förmågan att initiera och delta i samverkan. Nätverksstyrning kan också innebära att ordinarie arbetsfördelning eller ansvarsområden löses upp och delas av flera personer eller organisationer. Inom miljö- och hållbarhetsfrågor involveras exempelvis flera delar av den kommunala förvaltningen, och ibland krävs även samverkan med externa parter. Också tjänstemäns invanda arbetsmönster är styrande för hur samverkan fungerar i praktiken. Forskningen i programmet visar att det ibland uppstår svårigheter eftersom tvärssektoriell samverkan för tjänstemännen kan vara ett ovant sätt att arbeta eller att organisationen i detta avseende är en hindrande faktor.

De nätverk som bildas kan innebära att den politiska processen inkluderar och ger inflytande till intressegrupper som inte tidigare haft tillgång till den politiska processen. Detta kan i förlängningen leda till politiska beslut som har en bredare samhällslig förankring. Det kan också göra tjänstemännens personliga intressen till en faktor i den politiska processen. Forskare vid Örebro universitet har studerat hur kommunala miljötjänstemän har tillgång till och nyttjar personliga nätverk. Studien indikerar att nätverken kan ha betydelse för hur politiken utformas och verkställs.

D.2 Implementering

D.2.1 Implementeringsglappet

Steget från policy till praktik kan vara långt – ibland talas det om ett ”implementeringsglapp”. Ett par forskningsprojekt behandlar ämnet. Glappet kan uppstå av flera olika anledningar. Bristande samordning mellan olika delar av kommunens förvaltning eller mellan kommunen och kommunala bolag kan skapa tröghet eller oklarhet. Det kan finnas begränsade möjligheter att ändra inriktning då tidigare beslut kan vara svåra att ändra. Implementeringen kan försvåras av vaga eller motstridiga beslut. Specifika förutsättningar, exempelvis organisatoriska eller tekniska förhållanden, kan försvåra implementeringen. Kommunen eller de kommunala bolagen kan ha en bristande kommunikation med de företag eller medborgare som berörs. I en del fall kan implementeringen även försvåras genom missförstånd eller oklara idéer om hur problemet ser ut.

Forskare på VTI presenterar ett exempel på det sistnämnda, där satsningar på cykelbanor i samband med byggande av nya vägar kan innebära försämringar för cyklister, som på de nya cykelbanorna får cykla omvägar eller i backar upp på broar – vad som kallas satsning på cykling kan då på vis snarare sägas vara satsning på biltrafik. VTI-forskarna ser också andra utmaningar, så som svårigheter att få med cykelperspektivet när konsulter och byggtreprenörer pressar kommunen, liksom begränsningar i marktillgång.

Ett projekt som fokuserar energieffektivisering i samband med upprustningen av ett nedslitet bostadsområde konstaterade att svårigheterna delvis låg i metoden bostadsbolaget använde sig av för att nå ut till de boende. Bolaget bjöd in till studiecirkel och utvecklade kontakter med exempelvis skolor och lokala ABF, vilket gjorde att de inte nådde de invandrargrupper som utgjorde en stor andel av de boende, och i synnerhet inte kvinnor som i många fall utför mycket av arbetet i hemmen. Forskarna konstaterade att en sannolikt effektiv kanal var att kontakta den ideella förening som engagerade många kvinnor i nyanlända invandrargrupper, inklusive introducerade dem till sätt att utföra praktiska göromål i västerländska hem. Andra betydande svårigheter låg i samarbetet mellan kommunen och de inblandade kommunala bolagen där oklarheter i ansvarsfördelning med mera gjorde att arbetet försenades.

Nätverksstyrning
utmanar de kommunala
tjänstemännens roll

Bristande samordning
mellan olika delar av
kommunförvaltningen
eller med kommunala
bolag är ofta ett hinder

Individer med egen drivkraft och stort personligt intresse i frågorna är till stor hjälp

För att minska problemen i implementeringsglappet rekommenderar forskarna i projekten att satsa på att utveckla olika slags stödjande nätverk mellan organisationer och mellan olika delar av den kommunala förvaltningen. De föreslår också inrättande av fasta strukturer, i synnerhet mellan sektorer, för att främja överskridande av professionsgränser – samarbete på tvären mellan olika områden är en nyckel till framgång. Forskarna konstaterar slutligen att utsikterna till framgång ser betydligt ljusare ut om de individer som arbetar med frågorna har en intern drivkraft att åstadkomma förändring, vilket kan kopplas till diskussionen ovan om den förändrade tjänstemannarollen vid nätverksstyrning.

D.2.2 Hinder och framgångsfaktorer

Forskarna konstaterar att det även på andra plan finns ett flertal hinder och framgångsfaktorer rörande implementering av åtgärder för energieffektivitet. I ett projekt konstateras att små kommuner kan ha nytta av korta beslutsvägar och sina relativt små organisationer för att vid behov snabbt införa goda exempel på energieffektivisering. Små kommuner kan också ha lättare att nå ut till medborgarna än vad stora kommuner har. I större kommuner kan det finnas svårigheter att inkludera flera förvaltningsområden och hur goda exempel utifrån passar in i den egna organisationen, men stora kommuner har å andra sidan mer resurser och bättre möjligheter att ha specialistkompetens inom den egna organisationen. Forskare vid Mälardalens högskola observerar att kommuner som har en hög ungdomsarbetslöshet ofta har ett svagt arbete i energifrågor, och drar slutsatsen att det beror på att ungdomsarbetslöshetsfrågan kräver stora insatser och tar fokus från andra insatser.

Vad gäller hållbarhetsfrågor pekar forskare vid Luleå tekniska universitet ut politiskt samarbete som involverar både styrande majoriteten och oppositionen ut som en framgångsfaktor. Forskarna konstaterar vidare att mål för arbetet bör vara kopplade till kommunens ekonomiska uppföljning, och att den ansvarige energistrategen bör ha en långsiktig anställning och vara kopplad till kommunledningen. God samverkan med lokala energibolag pekas ut som en annan nyckelfaktor. Forskare i Örebro konstaterar att tjänstemän med stort eget engagemang i miljö- och energifrågor inte sällan klarar av att driva på kommunens insatser ganska ordentligt.

D.3 Resultatsammanfattning per projekt

D.3.1 Nätverk för lärande och förändring

I en tid när politik i ökad utsträckning formas utanför de traditionellt etablerade politiska systemen, av intresseorganisationer, i nätverk och bland medborgare, blir studier av de offentliga tjänstemäns tillgång och nyttjande av nätverk i sitt arbete allt mer relevant. Forskare vid Örebro universitet har genom en enkätundersökning, som nått 279 av Sveriges 290 kommuner, kartlagt kommunala miljö-tjänstemäns policynätverk och kritiskt granskat nätverkens betydelse för politikens innehåll och utfall.

Studien visar att de flesta tjänstemän ansåg sig ingå i något formellt eller informellt nätverk och att dessa varit betydelsefulla som informationskälla eller för kunskapsspridning. Hälften av tjänstemännen uppgav att de ofta eller huvudsakligen ägnat sig åt att bygga och upprätthålla nätverk. En dryg majoritet av tjänstemännen ansåg att deras personliga kontakter och nätverk har haft stor betydelse för kommunens miljöarbete. Knappt tre fjärdedelar ansåg att de har vissa möjligheter att agera självständigt, lika stor andel uttryckte också en önskan om ökat expertinflytande över politiska beslut. Det verkar inte finnas några betydande skillnader mellan kommuner som ingår i Uthållig kommun och övriga kommuner vilket framförallt visar att ett enskilt nätverk (som Uthållig kommun) endast utgör en begränsad del av en tjänstemans omvärld.

Forskargruppen har särskilt studerat en typ av miljö-tjänstemän som har ett starkt engagemang för gröna värden, är aktiva i nätverk inom miljörelsen och samtidigt har en anställning inom kommunerna som innebär handlingsfrihet och expertbaserad auktoritet. Denna grupp kallas av forskarna för "gröna tjänstemannaaktivister" därför

att de fungerar som bryggor mellan nätverk inom och utanför den kommunala politiska processen samtidigt som de har ett betydande inflytande över dess utfall. Forskningen visar att det finns ett samband mellan kommuner som har ”gröna tjänstemannaaktiviteter” och som uppvisar goda resultat på miljörelaterade prestationsindex. Det behövs dock mer forskning för att klargöra i vilken utsträckning som dessa tjänstemän bidrar till ett positivt utfall i dessa avseenden.

D.3.2 Kommunalt och regionalt policyskapande för hållbar utveckling – en fallstudie av Kalmar län

Kommuner tillskrivs av staten en central roll i arbetet med hållbar utveckling. Tidigare forskning problematiserar frågan om huruvida den kommunala nivån är den som är bäst lämpad att hantera frågor med en sådan komplexitet. Samverkan över kommun- och organisationsgränser beskrivs kunna utgöra ett stöd i hantering av detta samtidigt som själva samverkan därmed kan bli mer komplex. Som en förlängning av detta studerade föreliggande projekt de processer varigenom den regionala samverkan i Kalmar län utvecklas inom ramen för Uthållig kommun samt hur de deltagande aktörerna hanterar frågor som sträcker sig över flera administrativa enheter och nivåer.

Studien visar att skälet som förklarar uppkomsten av samverkansprojektet Pilotlän Kalmar dels var den gemensamma insikten att deltagarnas interna miljö- och klimatarbete skulle kunna dra nytta av samverkan. Pilotlän Kalmar bygger på redan pågående processer men har utvidgats till att omfatta parternas hela organisationer. Faktorer som påverkar förekomst och grad av samverkan mellan de deltagande aktörerna är enligt studien: gemensamma intressen, informations- och kunskapsutbyte mellan parterna, frånvaro av alternativ och stödet från det politiska ledarskapet. Studien visar också de regionala aktörernas betydelse för samverkansprocessen. Regionförbundet omnämns som den tydligaste kraften i arbetet med länets utveckling, även Energikontoret Sydost (som inte deltagit i Pilotlän Kalmar) har en betydelsefull roll eftersom dess ansvarsområde inte nödvändigtvis följer länsgränserna.

I studien framkommer att det är viktigt att betänka vilken typ av aktörer som bör delta och vilken den samlade geografiska räckvidden blir i en process som denna. Det anses fördelaktigt att ha ett brett deltagande över olika administrativa nivåer. Det rekommenderas även att ha rollfördelningen mellan aktörer redo innan projektet/processen påbörjas. Vilken styrningsform som ska antas bör föregås av ett förtydligande av både enskilda och gemensamma förväntningar.

D.3.3 Integrerad planering som förutsättning för hållbara transport- och energisystem

Människors resmönster påverkar av bebyggelsens lokalisering och utformningen av trafiksystemet. För att skapa hållbart resande krävs det därför att arbetet med dessa frågor samordnas och pekar åt samma riktning. Syftet med föreliggande projekt var att belysa förutsättningarna för en större samordning av trafik och bebyggelse i kommunala besluts- och planeringsprocesser.

Projektet genomfördes som två fallstudier av två bostadsområden i Trelleborg och Lund. Studien visar bland annat hur de två kommunerna har hanterat samordningsfrågor och i vilken grad detta inkluderar energi- och miljövänligt resande. Forskarna konstaterar att det krävs samordning av trafik och bebyggelse för att uppnå detta. Studien visar att samordningen fungerade betydligt bättre i en av de två kommunerna och att det finns tydliga särdrag vad gäller kommunspezifika traditioner i politik och förvaltning, samt kommunens läge i regionen. Lokala specifika faktorer påverkar i vilken utsträckning samordning sker mellan trafik och bebyggelse.

Studien identifierar tre faktorer som tillsammans kan stärka samordningen av trafik- och bebyggelseplanering i landets kommuner. För det första behövs långsiktiga visioner för stadsutveckling. För det andra måste harmoni finnas mellan politiska beslut tjänstemännens uppfattningar för att mål och visioner ska kunna realiseras i

konkreta handlingar. För det tredje betonar forskarna betydelsen av medborgarnas stöd för den långsiktiga visionen.

D.3.4 Urbana policier och planering för cykling

Det har i många kommuner länge varit en angelägen fråga hur bilresandet kan minska till förmån för alternativa färdmedel som kollektivtrafik, gång och inte minst cykel. Stora summor har satsats på cykelfrämjande åtgärder och infrastruktur men detta till trots har cyklingen, enligt nationella mätningar, inte ökat. De mål och åtgärder som sätts leder inte till önskat utfall efter att de har implementerats. Det råder därmed inom detta område ett glapp mellan den politik som förs och den allmänna samhällsutvecklingen. Fokus för denna studie har varit att kartlägga hur mål för ökad cykling verkställs i praktiken i syfte att öka kunskapen om varför dessa insatser inte får större effekt.

Kartläggningen visar att trafikplaneringen generellt utgår från att optimera framkomlighet för biltrafiken. Det saknas exempelvis erfarenhet av att resa frågor som är av relevans för främjande av cykling eller hur en övergång från bilism till cyklism kan stimuleras. Studien visar också att interaktionen med exempelvis bebyggelseplanering är alltför liten. Det får till följd att implementeringen av cykelfrämjande åtgärder begränsas till endast sådana som är möjliga att åstadkomma inom ramen för trafikplaneringens ansvarsområde, trots att det hos tjänstemännen finns en önskan om att samordna arbetet med åtgärder inom andra områden. Vidare visar studien att trots att åtgärder för ökat cyklande inte har gett önskad effekt har detta faktum inte gett upphov till några större omprövningar av den förda politiken vilket, enligt forskarna, är en konsekvens av "stigberoende", vilket innebär att handlingsutrymmet vad gäller implementering av åtgärder för ökad cykling begränsas av tidigare fattade beslut och rådande förutsättningar. Att radikalt ompröva sättet på vilket nuvarande mål för ökad cykling implementeras upplevs vara förenat med stora ekonomiska och organisatoriska kostnader.

Mot bakgrund av detta föreslås ett antal åtgärder som skulle kunna bryta "stigberoendet" och underlätta för en mer integrerad cykelplanering. Bland annat föreslås ett ökat tvärsektorielt arbete och överskridande av professionsgränserna i gemensam samverkan vilket kan stimulera nytänkande och nya infallsvinklar. Detta uppnås dock inte enbart genom överordnad organisering utan forskning visar att det även krävs en intern drivkraft för att tvärsektorielt arbete ska komma till stånd.

D.3.5 Hållbara energi- och klimatstrategier

Kommunerna har sedan länge varit en viktig aktör i utformningen av energisystemet. Sedan 1970-talet och framåt har kommunernas agerande exempelvis varit en starkt bidragande orsak till Sveriges minskade oljeberoende, en fråga som fortsätter vara aktuell i ljuset av den pågående debatten om koldioxidutsläpp och klimatpåverkan. Syftet med projektet Hållbara energi- och klimatstrategier har varit att analysera kommunernas arbete med att ta fram och genomföra kommunala energistrategier för att bidra till kunskap som kan leda till ökad aktörssamverkan och vidgade perspektiv för energistrategiskt arbete i kommunerna.

Energiområdet möter ökade inslag av nätverksstyrning vilket påkallar nya förmågor hos tjänstemän och politiker. I studien har samtliga kommuner från andra etappen av uthållig kommun ingått och en handfull kommuner har varit föremål för djupare analys genom fallstudier. Studien som helhet visar att de flesta kommuner i Uthållig kommun har antagit energistrategier, även om benämningen av dessa skiljer sig åt. Det verkar finnas stora likheter i arbetsprocessen, men stora skillnader i vilka aktörer som kommunerna väljer att inkludera i processen, och hur samverkan med dessa ser ut. Generellt konstateras att aktörssamverkan har varit en underutnyttjad resurs i de studerade kommunerna. Studien påvisar dock ingen systematisk skillnad vad gäller stora och små kommuner i detta avseende, men konstaterar att storleken medför att kommunerna har olika förutsättningar i sitt arbete vad gäller resurser och kompetens, och att små kommuner kan dra fördel av korta beslutsvägar och närhet till medborgare och det lokala näringslivet.

Utifrån erfarenheterna från studien presenterar forskargruppen ett antal rekommendationer som syftar till att stödja kommuner i deras arbete med att utveckla det energistrategiska arbetet. Arbetet bör vara långsiktigt och involvera både den politiska majoriteten och oppositionen. Mål bör formuleras i samverkan med de som berörs av dem och vara kopplade till kommunens ekonomiska uppföljning. Energistrategen bör ha en långsiktig anställning och delta i kommunens ledningsgrupp. Arbetet bör präglas av en öppen process och omfatta en bred regional systemsyn. Samverkan leder av erfarenhet till positiva effekter men gör samtidigt processen mer komplex, varför stor omsorg bör läggas vid överväganden kring vilka aktörer som involveras respektive exkluderas. Samtidigt bör det finnas en förståelse för olika aktörers perspektiv och agendor. Slutligen rekommenderas en väl fungerade samverkan med lokala energibolag.

D.3.6 Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun

”Goda exempel” är en strategi som allt oftare används för att sprida kunskap om framgångsrika koncept eller verksamheter till en bredare krets. Föreliggande forskningsprojekt har kartlagt goda exempel i Energimyndighetens program Uthållig kommun och Naturvårdsverkets program för lokala investeringar (LIP) och klimatsinvesteringar (Klimp), och studerat hur spridningen av goda exempel kan ge upphov till lärande i de organisationer som exponeras. Projektet innefattade även fallstudier i två kommuner.

Kartläggningen visar att stödformerna skiljer sig i den meningen att Uthållig kommun bygger på frivillig medverkan i nätverk och Naturvårdsverkets program innebär ekonomiskt stöd, men att båda formerna förefaller vara lika framgångsrika vad gäller spin off-effekter. En avgörande förutsättning som har identifierats för att ett gott exempel ska spridas vidare är att det finns en hög igenkänningsfaktor och att en implementering inte kräver för stora organisatoriska förändringar i den nya miljön.

Fallstudierna visade att tjänstemännen uppskattade spridningen av goda exempel och att synen på utmaningarna inför att implementera goda exempel skilde sig mellan de två kommunerna. I den mindre kommunen sågs de korta beslutsvägarna och den lilla organisationen som främjande förutsättningar. I den större kommunen fokuserades diskussionen kring möjligheter att ”översätta” de goda exemplen till den egna organisationen och svårigheten med förändringar som berör flera olika förvaltningsområden.

D.3.7 Investeringar i förnybar energi och regional utveckling

EU:s mål om en ökad andel förnybar energiproduktion och anpassningen mot ett hållbart energisystem innebär en utmaning och förutsätter i regel en effektiv samverkan mellan aktörer på olika beslutsfattande nivåer. Vilka strategier som ska användas för att nå målen är upp till varje medlemsland att besluta. Eftersom det ofta kommer att handla om ett lokalt eller regionalt beslutsfattande är det just intressekonflikter på den nivån som behöver hanteras. Strategier för hur investeringarna i nya energianläggningar ska komma lokalsamhället och regionen till nytta blir därmed en viktig fråga. Detta projekt syftar till att syntetisera internationell kunskap om hur olika samverkansprocesser kan bidra till att investeringar i förnybara energiprojekt ger positiva mervärden för det lokala samhället och näringslivet.

Projektet belyser bland annat hur formella och informella regler sätter gränser för hur olika aktörer kan utforma och utveckla effektiva nätverk. Men reglerna kan också påverkas för att underlätta och stimulera aktörssamverkan genom olika åtgärder. Forskningen visar också att exempelvis styrmedel och lagar kan leda till starkt varierande utfall beroende i vilket sammanhang som de implementeras. Projektet analyserar också, med utgångspunkt i en vindkraftspark i Piteå, hur investeringar i förnybar energi kan ge stora lokala samhällsekonomiska effekter genom bland annat ökad sysselsättning. Även en begränsad återföring av lokala skatteintäkter kan ha en betydande effekt.

Projektet bereder vägen för framtida forskning som på sikt kan bidra till en bättre förståelse av samverkansprocesser och relaterade aktörsnätverk i anslutning till energiinvesteringar. Samtidigt har projektet tagit fram ny kunskap som är viktig för svenska kommuner att förhålla sig till avseende vikten av återföringsmekanismer för de lokala ekonomiska effekterna av investeringar i förnybar energi. Studien ger också en inblick i internationella erfarenheter av dessa mekanismer.

D.3.8 En framgångsrik styrmedelsmix?

Den nuvarande svenska energipolitiken syftar till att förena tre grundprinciper: ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet. Det är utifrån dessa mål som de nationella styrmedlen vad gäller energipolitiken utformas. Projektet "En framgångsrik styrmedelsmix?" har studerat hur statliga styrmedel för att uppnå energieffektivisering har implementerats i 26 kommuner. Syftet har varit att ta reda på om det bland de studerade kommunerna går att finna några gemensamma framgångsfaktorer för att bedriva energieffektiviseringsåtgärder med hjälp nationella styrmedel.

Nätverket Uthållig kommun är speciellt eftersom det bygger på frivilligt deltagande, kunskapsspridning och lärande mellan kommuner. Uthållig kommun omfattar flera tematiska områden som kommuner kan välja att ingå i. Energieffektiviseringsstödet, det andra studerade styrmedlet, är också frivilligt men syftar till att främja en omställning till energieffektiva alternativ genom att erbjuda ekonomiska incitament. Det är kommunerna själva som väljer vilka åtgärder som ska implementeras lokalt. En viktig fråga är således vilka faktorer som påverkar att kommunerna når framgång med dessa frivilliga åtgärder.

Forskarna drar utifrån studien slutsatsen att det finns vissa kombinationer av styrmedel som har visat sig vara lättare att implementera än andra och att en framgångsfaktor är att hitta rätt kombination av åtgärder från Energiutvecklingsstödet och från Uthållig kommun. Små kommuner som har valt en kombination av ett fåtal åtgärder är de som enligt studien har varit mest framgångsrika i sin implementering. Forskningen visar också att både socioekonomiska förhållanden i kommunerna och kommuntjänstemännens intressen, i viss utsträckning påverkar förmågan att framgångsrikt implementera energieffektiviseringsåtgärder. Inriktningen på Uthållig kommun och Energieffektiviseringsstödet svarar enligt forskarna framförallt mot de nationella målen om ekologisk hållbarhet och konkurrenskraft.

D.3.9 Energieffektiva flerfamiljshus, nationella mål i lokal kontext

En angelägen fråga inom Uthållig kommun är metoder för att åstadkomma en omställning till effektivare energianvändning inom bebyggd miljö eftersom denna utgör 40 % av Sveriges totala energianvändning. En effektivare energianvändning inom bebyggd miljö är således ett av de viktigaste medlen för att uppnå en hållbar samhällsutveckling och nå både nationella och internationella miljö- och klimatmål. Syftet med föreliggande projekt har varit att kartlägga vilka sociala, kulturella och politiska faktorer som har en tendens att vidga respektive minska "energieffektiviseringsgapet". Det vill säga den skillnad som finns i form av ett gap mellan tekniskt-ekonomiskt möjliga energieffektiviseringsåtgärder och vad som faktiskt åtgärdas i praktiken.

Projektet har genomförts som en intervjustudie och har haft två fokusområden: styrmedel och kommunikation. Styrmedel har studerats utifrån hur energieffektiviseringsåtgärder har planerats och genomförts i ett nerslitet bostadsområde, och hur dessa planer och åtgärder mottagits av olika grupperingar engagerade i upprustningsprojektet. Projektets andra fokusområde har studerats genom interna och externa kommunikationsprocesser omkring olika genomförda eller planerade åtgärder inom upprustningsprojektet.

Utifrån studierna i projektet presenteras slutsatser uppdelat på faktorer som kan vidga respektive minska "energieffektiviseringsgapet". Resursbrist, implementering av vaga och motstridiga beslut; och komplexa organisationer är faktorer som enligt forskarna

kan vidga glappet mellan möjliga åtgärder och vad som faktiskt genomförs. De faktorer som genom styrmedel och kommunikation kan minska "energieffektiviseringsgapet" är stödjande nätverk och fasta strukturer.

